

Pirmslaulību mācību programma personām, kuras
vēlas reģistrēt laulību dzimtsarakstu nodaļā

Laulības tiesiskie, psiholoģiskie, ētiskie un sadzīves aspekti

Metodiskais materiāls programmas satura modulim
Laulības tiesiskie aspekti

Saturs

Metodiskais materiāls kursu dalībniekiem

<i>Terminu lietojuma skaidrojums</i>	3
<i>Laulības institūts, tā nepieciešamība</i>	5
<i>Laulības noslēgšana</i>	7
<i>Laulības tiesiskās sekas</i>	10
<i>Laulātie un bērni</i>	16
<i>Laulības šķiršana.....</i>	19
<i>Ieteicamie avoti tēmu padziļinātai apguvei</i>	22

Metodiskais materiāls pasniedzējam

<i>Laulības noslēgšana</i>	26
<i>Laulības tiesiskās sekas</i>	29
<i>Laulātie un bērni</i>	36
<i>Laulības šķiršana.....</i>	41
<i>Apgūto prasmju pašnovērtējums. Refleksija</i>	44
<i>Tests apgūto zināšanu pašnovērtējumam.....</i>	45
<i>Aptaujas anketa</i>	47

Terminu lietojuma skaidrojums

Aizgādība	Vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās
Atsevišķā aizgādība	Ar vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība pār bērnu
Bērna aprūpe	Bērna uzturēšana, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšana, bērna kopšana un viņa izglītošana un audzināšana
Bērna audzināšana	Bērna garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam
Bērna uzraudzība	Rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu
Paternitātes pieņemums	Uzskats, ka bērna tēvs ir bērna mātes vīrs, ja bērns piedzimis sievietei laulības laikā vai ne vēlāk kā 306.dienā pēc tam, kad laulība izbeigusies ar vīra nāvi, laulības šķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu
Paternitātes atzīšana	Bērna mātes un tēva personiski iesniegts kopīgs iesniegums dzimtsarakstu nodaļā, ar kuru konkrētais vīrietis tiek atzīts par bērna tēvu. Ja bērna māte mirusi, kā arī tad, ja nav zināma viņas atrašanās vieta, iesniegumu paternitātes atzīšanai var iesniegt bērna tēvs viens pats
Paternitātes noteikšana	Strīdus gadījumā bērna tēvu nosaka tiesa, ja tai par to ir iesniegts prasības pieteikums, vadoties pēc tai iesniegtajiem objektīviem pierādījumiem
Adopcija	Ģimenes vai fiziskās personas vecāku tiesību noformēšana uz citu vecāku bērnu, piešķirot viņam pilntiesīga ģimenes locekļa statusu
Saderināšanās	Savstarpējs solījums savienoties laulībā
Laulība	Juridiski nostiprināta savienība starp vīrieti un sievieti
Civilstāvokļa akts	Civilstāvokļa akts ir fakts vai notikums personas dzīvē, kas rada, izmaina vai izbeidz ar personas radniecību saistītās ģimenes un citas mantiskās un nemantiskās tiesības un pienākumus
Laulāto likumiskās mantiskās attiecības	Civillikumā noteiktās laulāto mantiskās attiecības

Laulāto līgumiskās mantiskās attiecības	Laulāto mantiskās attiecības, ko regulē laulāto starpā noslēgts līgums. Laulāto līgumiskajām attiecībām ir prioritāte salīdzinājumā ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām
Mantojums	Kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības un saistības, kas mirušam vai par mirušu izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā
Neatņemamās daļas tiesīgie	Laulātais un lejupējie, bet, ja nav lejupējo, kas pārdzīvojuši mantojuma atstājēju, tad laulātais un tuvākās pakāpes augšupējie
Neatņemamā daļa	Puse no tās mantojuma vērtības, kādu neatņemamās daļas tiesīgais mantinieks mantotu pēc likuma, neatkarīgi no mantojuma atstājēja gribas

Laulības institūts, tā nepieciešamība

Laulības noslēgšana ir skaists brīdis ikviena pāra dzīvē. Parasti gatavošanās laulību noslēgšanai ir pozitīvām emocijām pārbagāts laiks. Tomēr nereti jaunais pāris aizmirst, ka šis civilstāvokļa akts¹ ir ne tikai savas mīlestības apliecināšana sabiedrības acīs un attiecību oficiāla reģistrēšana, bet arī rada jaunas tiesības un pienākumus. Lielākoties pirms lēmuma par laulības noslēgšanu pāris jau kādu īsāku vai garāku laika periodu ir nodzīvojis kopā neregistrētā kopdzīvē. Lai arī sadzīviski pāra attiecības pēc laulības noslēgšanas nemainās (kopīga dzīves vieta, bērni, budžeta plānošana u.c.), jāsaprot, ka juridiskais regulējums neregistrētai kopdzīvei un laulībai (reģistrētai kopdzīvei) ir krasi atšķirīgs.

Mūsdienu sabiedrībā nav nekas neierasts, ja pāris dzīvo pastāvīgi kopā, bet pāra attiecības nav oficiāli reģistrētas. Tā ir neregistrēta kopdzīve, kurai nav viennozīmīga nosaukuma. Sabiedrībā to ierasts saukt vienkārši par kopdzīvi, partnerattiecībām vai vēl kā savādāk. Pēc būtības jebkurš no šiem neregistrētas kopdzīves apzīmējumiem ir uzskatāms par pareizu, jo neregistrētai kopdzīvei Latvijā nav speciāls tiesiskais regulējums, tādēļ nav arī skaidrs likumdevēja piedāvājums neregistrētas kopdzīves apzīmēšanai. Ministru kabinets neregistrētu kopdzīvi ir nosaucis par kopdzīves partnerību.² Ļoti bieži lietots, vēl no padomju laikiem pārņēms, bet pilnīgi aplams apzīmējums neregistrētai kopdzīvei ir civillaulība.

Neregistrēta kopdzīve Latvijā netiek īpaši regulēta. Partneru attiecības no juridiskā viedokļa ir tieši tādas pašas, kā, piemēram, jūsu sadzīviskās attiecības ar Jāni, ar kuru jūs mācījāties kopā pamatskolā, vai Ievu, kuru jūs regulāri satiekat pa ceļam uz darbu. Proti, attiecības starp šīm personām ir skatāmas, nepiemērojot ģimenes tiesību regulējumu, pat neņemot vērā pāra īpašās attiecības salīdzinājumā ar ikdienišķām attiecībām ar jebkuru citu personu ārpus kopdzīves.

Tiesības personai stāties laulībā ir starptautiski atzīta cilvēku pamattiesība.³

Latvijas Republikas Satversmes 110.pants nosaka, ka „[v]alsts aizsargā un atbalsta laulību - savienību starp vīrieti un sievieti”.

¹*Civilstāvokļa akts ir fakts vai notikums personas dzīvē, kas rada, izmaina vai izbeidz ar personas radniecību saistītās ģimenes un citas mantiskās un nemantiskās tiesības un pienākumus (sk. Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 2.pants)*

²*Ministru kabineta 2008.gada 2.jūnija noteikumu Nr.384 “Noteikumi par 2011.gada tautas skaitīšanas programmu” pielikuma 8.1.1.apakšpunkta 3.punkts*

³*Sk., piemēram, ANO Vispārējo cilvēktiesību deklarācijas 16.pantu vai Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 12.pantu*

Ņemot vērā minēto, laulībai Latvijas tiesību sistēmā ir piešķirta īpaša vieta, pirmkārt - laulība tiek īpaši regulēta Civillikuma pirmajā daļā „Ģimenes tiesības”. Arī vesela virkne citu normatīvo aktu laulātajam piešķir īpašu statusu⁴ salīdzinājumā ar partneri. Likumdevējs ir paredzējis iespējamās reģistrētas kopdzīves (laulības) problēmjautājumus un tos jau noregulējis normatīvajos aktos, lai aizsargātu abu laulāto tiesības. No iepriekš minētā izriet, ka, lai arī sadzīviski neregistrēta kopdzīve un laulība neatšķiras, tās būtiski atšķiras juridiskās drošības ziņā - laulāto tiesības un pienākumus regulē likumdevējs, kamēr partneru tiesības un pienākumi īpaši netiek regulēti, jeb - **laulība tiek īpaši aizsargāta, bet neregistrēta kopdzīve - nē.**

Emocionāli laulības noslēgšana ir partneru mīlestības apliecinājums vienam pret otru, bet juridiski - civiltiesisks akts. Partneriem, kuri ir izlēmuši noslēgt laulību, vismaz uz brīdi par šo savu lēmumu ir jāpadomā racionāli, apsverot, kādas juridiskas saistības uzlikšis šis solis un izrunājot to ar otru partneri, vai viņi tam ir gatavi. Tiesību zinātņu studentiem jau pirmajā kursā tiek mācīts, ka „likumam nav emociju”. Tādēļ jums ir jāsaprot, lai arī cik stipri jūs viens otru mīlētu, likums ir ar augstāku juridisko spēku, kā jūsu savstarpējās jūtas un vēlmes. Jebkuras šaubas vai bailes no kādām konkrētām saistībām pusēm jāizrunā un, ja nepieciešams, jāveic attiecīgi juridiski soļi, lai laulības uzliktās saistības apmierinātu abas puses. Viena no pārrunājamajām lietām pirms laulības noslēgšanas ir **laulības līguma nepieciešamība**, kas palīdz atrisināt partneru mantiskās attiecības, kas parasti ģimenē ir viens no būtiskākajiem aspektiem. Pušu vienošanās laulību noslēgšanas gadījumam, kas ir pretējas normatīvajiem aktiem, nav spēkā.

Tradicionāli laulība tiek saistīta ar kopīgu ģimenes budžetu, kopīgiem ilgtermiņa pirkumiem (dzīvoklis, automašīna u.c.), dzīvesvietu un bērniem. Tādēļ likumdevējs ar normatīvo aktu palīdzību ir noregulējis laulāto tiesības un pienākumus vienam pret otru, attiecībās ar bērniem un ar citām personām.

Noslēdzot laulību, laulātie var būt droši, ka, piemēram, kopdzīves iziršanas gadījumā viņi saņems savu daļu no laulāto kopmantas, un ka viena laulātā nāves gadījumā pārdzīvojušais laulātais pat testamenta esamības gadījumā kā minimums saņems neatņemamo daļu (puse no tās mantojuma daļas vērtības, ko pārdzīvojušais laulātais mantotu pēc likuma). Tādējādi **laulības noslēgšanas mērķis ir pāra īpašās sadzīviskās un emocionālās attiecības noregulēt arī juridiski**, atbilstoši viņu attiecību modelim.

⁴Sk., piemēram, likumu “Par dzīvojamo telpu īri”, Krimināllikumu, Ministru kabineta 2009.gada 27.oktobra noteikumus Nr.1250 “Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā” u.c.

Laulības noslēgšana

Atbilstoši Civillikumam „[s]aderināšanās ir savstarpējs solījums savienoties laulībā”⁵. Saderināšanās neuzliek par pienākumu obligāti noslēgt laulību, bet tas vairāk ir kā pārdomu laiks, lai partneri varētu saprast, vai tiešām vēlas savas dzīves saistīt juridiski - noslēgt laulību. Saderināšanās nedod partnerim prasījuma tiesību noslēgt laulību. Tāpat arī jebkādas soda sankcijas, ko partneri ir pielīguši par atsacīšanos doties laulībā vai saderināšanās atcelšanu, nav spēkā. Saderināšanās laiks ir īstais brīdis saprast, vai tiešām personas vēlas doties laulībā. Jo, lai arī cik emocionāli grūti būtu atcelt ieplānoto laulības noslēgšanu, to tomēr ir ieteicamāk izdarīt jau šajā posmā, nevis vēlāk laulību šķirt.

Atšķirībā no laulības šķiršanas, kas var būt ilgs un sarežģīts juridisks process, **saderināšanās neuzliek nekādas juridiskas saistības.**

Ja pāris nolēmj atcelt saderināšanos, tad partnerim ir pienākums atdot visas dāvanas, ko viņam ir dāvinājis otrs partneris, viņa vecāki vai citas personas sakarā ar nodomāto laulību. Tas gan nenožīmē, ka, atceļot laulību, uzreiz ir jāatdod visas saņemtās dāvanas, bet gan to, ka dāvinātājs var uzdāvināto dāvanu atprasīt.

No saderināšanās izrietošās prasības noilgst viena gada laikā no saderināšanās atcelšanas, bet ja saderināšanās atcelšanas laikā partnere ir bijusi grūta, tad no bērna piedzimšanas dienas. Tādēļ gadījumā, ja partneris būs saņēmis dāvanā, piemēram, māju sakarā ar nodomāto laulību, tad pēc saderināšanās atcelšanas dāvinātājs gada laikā šo māju var atprasīt. Civillikums arī paredz vairākus izņēmumus, kad dāvanas atpakaļ dāvinātājam nav jāatdod. Praksē gan nav bieži gadījumi, kad tiesā strīdētos par saderināšanās laikā uzdāvināto dāvanu atdošanu. Normatīvie akti nenosaka konkrētu termiņu, kādā pēc saderināšanās būtu jānoslēdz laulība. Pāris laulības noslēgšanas procedūru var uzsākt uzreiz pēc saderināšanās. Bet ir arī pāri, kas saderinājušies kopā nodzīvo visu mūžu, tā arī nesalaulājoties. Likumdevējs Civillikumā ir sniedzis izsmeļošu uzskaitījumu ar apstākļiem, kas liedz noslēgt laulību. Jebkurš cits apstāklis ārpus šī uzskaitījuma nevar būt par šķērsli partneriem noslēgt laulību.

Noslēgt laulību aizliegts:

1. Partneriem, kuri nav sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu (izņemot, ja viens no partneriem ir sasniedzis astoņpadsmit gadu vecumu, bet otram ir vismaz sešpadsmit gadu, un nepilngadīgajam partnerim vecāki, aizbildņi vai bāriņtiesa dod atļauju noslēgt laulību).

⁵Civillikuma 26.pants

2. Radiniekiem taisnā līnijā (piemēram, tēvam ar meitu), brāļiem ar māsām, pusbrāļiem ar pusmāsām.
3. Viena dzimuma personām.
4. Adoptētājam ar adoptēto.
5. Personai, kas jau atrodas laulībā.
6. Aizbildnim ar aizbilstamo, līdz aizbildnības attiecību izbeigšanai.

Likums nepieļauj pārim pēc vēlmes noslēgt laulību, to uzreiz arī izdarīt. **Lai varētu noslēgt laulību**, ir jāveic likumā noteikta procedūra. Atbilstoši Civillikumam „[l]aulību noslēdz ne agrāk kā viena mēneša un ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā pēc iesnieguma un citu laulības noslēgšanai nepieciešamo dokumentu iesniegšanas dzimtsarakstu nodaļā”⁶. Tātad, pirms laulības noslēgšanas pārim dzimtsarakstu nodaļā personīgi ir jāiesniedz noteikta parauga rakstveida iesniegums par vēlmi noslēgt laulību. Dzimtsarakstu nodaļā iesniegumā minētie fakti tiek pārbaudīti arī ledzīvotāju reģistrā. Pēc mēneša personas var noslēgt laulību, ja līdz tam laikam nav konstatēti šķēršļi laulības noslēgšanai.

Laulību var noslēgt gan dzimtsarakstu nodaļā (dzimtsarakstu nodaļas telpās vai jebkurā citā tam piemērotā vietā), gan pie garīdznieka, kurš pārstāv kādu no Civillikumā minētajām konfesijām - Ev. luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (judaistu).

Salaulāt var tikai dzimtsarakstu nodaļas amatpersona vai garīdznieks – **personas, kurām ir piešķirtas tiesības laulāt**. Ja laulā persona, kura tam nav pilnvarota, tad laulība atzīstama par spēkā neesošu. Tādēļ pirms laulības noslēgšanas vēlams pārliecināties, ka konkrētā persona tiešām ir tiesīga laulāt. Ja pāris vēlas laulāties pie garīdznieka, tad, papildus Civillikumā noteiktajam, pārim ir jāievēro arī attiecīgās konfesijas noteikumi. Piemēram, atsevišķām konfesijām laulības noslēgšana jau jāpiesaka pirms iesnieguma iesniegšanas dzimtsarakstu nodaļā, jo atbilstoši konfesijas noteikumiem pārim vēl jāiziet vairākus mēnešus garš apmācību kurss pie garīdznieka.

Ja laulība netiek noslēgta sešu mēnešu laikā no iesnieguma dzimtsarakstu nodaļā iesniegšanas dienas, bet pāris joprojām vēlas laulību noslēgt, tad iesniegums jāiesniedz atkārtoti. Laulības noslēgšana notiek personīgi klātesot līgavainim un līgavai, kā arī diviem pilngadīgiem lieciniekiem. Likums lieciniekiem nekādas īpašas prasības papildus pilngadībai neizvirza.

⁶Civillikuma 41.pants

Plaši zināmais un televīzijas filmās bieži rādītais jautājums laulības noslēgšanas ceremonijas laikā - „vai kādam ir zināmi kādi šķēršļi laulības noslēgšanai?” - nav tikai tādēļ, lai padarītu interesantāku laulības noslēgšanas ceremoniju, bet gan ar praktisku nozīmi. Ja tiešām kādai personai ir zināmi kādi šķēršļi konkrētās laulības noslēgšanai un šajā brīdī viņa to dara zināmu dzimtsarakstu nodaļas amatpersona vai garīdznieks, tad līdz atklāto faktu pārbaudei laulību noslēgt nedrīkst.

Laulības noslēgšanas ceremonijas laikā dzimtsarakstu nodaļas amatpersona vai garīdznieks jautā laulājamajiem, vai viņi vēlas doties laulībā, un, ja viņi to apstiprina, pasludina, ka laulība ir noslēgta. Laulības noslēgšanas faktu laulātie un pieaicinātie liecinieki parasti apstiprina laulības noslēgšanas protokolā ar parakstiem. Ar šo brīdi laulība ir uzskatāma par noslēgtu. Pēc laulības noslēgšanas laulības fakts tiek ierakstīts laulību reģistrā un laulātajiem tiek izsniegta laulības apliecība.

Laulības tiesiskās sekas

Ar laulības noslēgšanas brīdi uz laulātajiem tiek attiecināts ģimenes tiesību tiesiskais regulējums.

Tā ir Civillikuma pirmās daļas pirmā nodaļa, kā arī normas daudzos citos normatīvajos aktos, kuras regulē laulāto attiecības (piemēram, Krimināllikums, Kriminālprocesa likums, Civilprocesa likums, u.c.).

Pirmkārt, minamas **laulāto personiskās tiesības**. Ar laulāto personiskajām tiesībām galvenokārt jāsaprot laulāto pienākumu būt savstarpēji uzticīgiem, kopā dzīvot, vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību.

Šo prasību neievērošana var būt par pamatu prasībai tiesā par laulības šķiršanu, kā arī prasībai par laulātā uzturēšanu, ja viens no laulātajiem negūst ienākumus, bet otrs gūst, vai prasībai par dzīvesvietas nodrošināšanu, ja vienam no laulātajiem nav kur dzīvot, bet otrs dzīvo privātmājā.

Tāpat Civillikums pie laulāto personiskajām tiesībām min arī laulāto uzvārda izvēli, kas gan parasti jau tiek izdarīta, iesniedzot iesniegumu dzimtsarakstu nodaļā par laulības noslēgšanu. Laulātie var izvēlēties paturēt katrs savu pirmslaulības uzvārdu, pāriet viena laulātā pirmslaulības uzvārdā vai apvienot savus uzvārdus (izņemot, ja kādam no laulātajiem, jau pirms laulības ir dubults uzvārds). Gadījumos, ja laulātais ir ārzemnieks, uzvārds tiek **atveidots** atbilstoši latviešu valodas prasībām - piemēram, uzvārdā nevar būt "y", jo šāds burts nav latviešu alfabētā.

„Laulāto mantisko attiecību jautājums pieder pie vissarežģītākajiem jautājumiem civiltiesībās, jo mantiskās attiecības ne tikai principā pakļaujas laulāto personīgām tiesībām, bet ir arī cieši saistītas ar pašu ģimeni kā sociālu organizāciju”⁷

Visa manta, ko laulību laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu **laulāto kopīga manta**.

Savukārt visa manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības, vai iegūta laulības laikā kā atsevišķa manta, ir **laulātā atsevišķa manta**.

Ja rodas šaubas par to, vai manta ir kopīga vai atsevišķa, tad pieņemams, ka tā ir kopīga un pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās.

⁷prof. Dr. iur. V.Sinaiskis. *VCL principi un ģimenes tiesības. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1938.gads. Nr.1.-47.lpp.*

Ja kāds no laulātajiem apgalvo, ka konkrēta manta ir tā atsevišķs īpašums, tad tam laulātajam, kurš to apgalvo, tas arī ir jāpierāda. Civillikums nosaka konkrētus gadījumus, kad manta uzskatāma par laulātā atsevišķu mantu:

1. Manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības vai ko laulātie līgumā noteikuši par atsevišķu mantu.
2. Priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgi viņa patstāvīgā darbā (piemēram, brilles vai apģērbs).
3. Manta, ko viens laulātais ieguvis bez atlīdzības laulības laikā (dāvinājums, mantojums).
4. Laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām.
5. Manta, ar ko atvietota iepriekšējos punktos minētā manta.

Ir jāņem gan vērā, ka šis uzskaitījums nav pilnīgs un praktiski iespējami arī vēl citi gadījumi, kad mantu var uzskatīt par viena laulātā atsevišķu mantu. Šie jautājumi ir būtiski, lai rīkotos ar mantu, atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam. Piemēram, laulātajam nebūs iespējams atsavināt nekustamo īpašumu bez otra laulātā rakstiskas piekrišanas, ja viņš ir reģistrēts zemesgrāmatā kā vienīgais īpašnieks, bet nekustamais īpašums ir iegādāts laulības laikā un zemesgrāmatā nav norādīts, ka tā ir laulātā atsevišķa manta. Pat ja kā nekustamā īpašuma īpašnieks ir norādīts tikai viens laulātais, bet tā ir laulāto kopēja manta, tad uzskatāms, ka otrs laulātais šo mantu ir nodevis pirmā laulātā pārvaldībā. Laulāto kopīgajā mantā ir ieskaitāmas ne tikai fiziski taustāmas lietas un nekustamie īpašumi, bet arī prasījumi un saistības, kas izcēlušies no laulāto kopīgās mantas. Piemēram, naudas aizdevumi vai aizņēmumi. Laulāto kopīgo mantu laulātie pārvalda kopīgi, bet laulātie var arī vienoties, ka to dara viens no viņiem, bet rīcībai ar šo mantu nepieciešama otra laulātā piekrišana. Ja viens laulātais atsavina laulāto mantu bez otra laulātā piekrišanas, tad trešo personu interesēs ir pieņemams, ka otra laulātā piekrišana ir bijusi, izņemot gadījumus, kad trešā persona zināja vai tām vajadzēja zināt, ka piekrišanas nav bijis vai, ka manta, ar kuru viens laulātais rīkojies, ir tāda, kas acīmredzami pieder otram laulātajam.

Ja viens laulātais pārvalda otra laulātā nekustamo īpašumu, viņš to var iznomāt vai izīrēt uz laiku, ne ilgāku par trijiem gadiem un neierakstot līgumu zemesgrāmatā, izņemot, ja laulātais - nekustamā īpašuma īpašnieks tam ir devis piekrišanu. Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumi vispirms tiek segti no laulāto kopējās mantas un tikai tad, ja tā nepietiek, tad laulātajiem ir pienākums piedalīties ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanā no savas atsevišķās mantas, samērā ar tās apmēru. Arī gadījumos, ja laulātie dzīvo šķirti un vienam no laulātajiem ir sliktāki ekonomiskie apstākļi, šis laulātais var prasīt otram laulātajam līdzekļus iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai.

Ja kādam no laulātajiem ir saistības, kas ir attiecināmas tikai uz šo laulāto, tad viņš par tām atbild vispirms ar savu atsevišķo mantu un, ja tās nepietiek, ar savu daļu laulāto kopīgā mantā. Šādā gadījumā otra laulātā atsevišķā manta par pirmā laulātā saistībām neatbild un pret to piedziņu vērst nevar, bet ja piedziņa ir vērsta pret laulāto kopīgo mantu, tad otrs laulātais var prasīt izdalīt viņa daļu no kopīgās mantas un tās atsvabināšanu no piedziņas.

Civillikums paredz iespēju laulātajiem arī atkāpties no **laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām**, noslēdzot laulības līgumu par visas mantas šķirtību vai kopību. Tādā gadījumā laulāto mantiskās attiecības regulē attiecīgais līgums. Laulības līgumu var noslēgt kā pirms laulības, tā laulības laikā.

Laulības līgums ir obligāti slēdzams notariālā kārtībā personīgi klātesot vienā laikā abiem laulājamajiem vai laulātajiem, un tos nevar atvietot pilnvarnieki.

Lai laulības līgums būtu spēkā pret trešajām personām, tas ir ierakstāms laulāto mantisko attiecību reģistrā, bet par nekustamo īpašumu - arī zemesgrāmatā.

Laulības līgumu var slēgt par visas laulāto mantas šķirtību vai kopību. Tāpat laulības līgumā var paredzēt arī rīkojumus laulātā nāves gadījumam, bet tādā gadījumā vērtējot attiecīgos rīkojumus ir jāvadās pēc mantojuma līgumu tiesiskā regulējuma.

Ja pāris noslēdz laulības līgumu par visas laulāto mantas šķirtību, tad laulātā atsevišķā manta ir gan tā, ko viņš ir ieguvis pirms laulības, gan arī tā, ko viņš iegūst laulības laikā. Būtiski ir tas, ka šādā gadījumā laulātais ar visu savu mantu var brīvi rīkoties, neprasot otra laulātā piekrišanu. Savukārt, lai pārvaldītu, lietotu vai rīkotos ar otra laulātā mantu, obligāti ir jāsaņem tā piekrišana. Savukārt, ja laulātais pārvalda otra laulātā mantu, tad viņam ir jāatskaitās mantas īpašniekam par mantas pārvaldību, kā arī jāatlīdzina tam zaudējumi, ja tie ir radušies pārvaldītāja rupjas neuzmanības dēļ, pārvaldot otra laulātā mantu.

Arī visas laulāto mantas šķirtības gadījumā laulātie veido ģimeni un tie ved kopīgu mājsaimniecību. Tā kā šajā gadījumā nav laulāto kopīgās mantas, bet ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumi veidojas, tad laulātie sedz izdevumus samērīgi ar savas mantas stāvokli.

Svarīgi ir tas, ka laulības līguma par visas mantas šķirtību gadījumā viena laulātā kreditori piedziņu var vērst tikai pret šī laulātā mantu.

Laulības līguma par visas mantas kopību gadījumā visa manta, kas laulātajiem piederējusi pirms laulības noslēgšanas, kā arī tā, kas iegūta laulības laikā tiek apvienota vienā lielā nedalāmā masā, kura laulības laikā nepieder nevienam laulātajam atsevišķā daļā.

Šādā gadījumā laulības līgumā ir arī jānosaka mantas kopības pārvaldības modelis - vīrs, sieva vai abi kopā. Ja mantas kopības valdītājs ir viens no laulātajiem, viņš lieto šo mantu un rīkojas ar to savā vārdā, kā arī viņam ir pienākums segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus. Tomēr arī šādā gadījumā atsavinot, ieķīlājot vai apgrūtinot ar lietu tiesībām mantas kopībā ietilpstošu nekustamo īpašumu, obligāti tiek prasīta otra laulātā piekrišana. Otra laulātā piekrišana vajadzīga arī mantas kopībā ietilpstošas kustamās mantas dāvināšanai, ja šāds dāvinājums pārsniedz parasto, nelielo dāvanu apmēru.

Slēdzot laulības līgumu par visas mantas kopību, pāris tajā ir tiesīgs uzskaitīt arī mantu, kura arī pēc laulības līguma noslēgšanas paliek laulātā atsevišķa manta. Šādā gadījumā ar savu atsevišķo mantu laulātais var rīkoties patstāvīgi.

Jāņem vērā, ka mantas kopības gadījumā laulātais atbild ar savu atsevišķo mantu, bet ja tādas nav vai tās nepietiek, tad arī ar mantas kopībā ietilpstošo mantu šādos gadījumos:

1. Par savām saistībām, kas cēlušās pirms laulības.
2. Par savām saistībām, kas ceļas no pienākuma uzturēt vecākus vai vecvecākus.
3. Par saistībām, kas ceļas no mantojuma, ko viņš pieņēmis ar otra piekrišanu.
4. Par savām saistībām, kas ceļas no viņam piederoša patstāvīga uzņēmuma, kurš ir viņa atsevišķa manta, vai patstāvīgas nodarbošanās.
5. Par visām citām savām saistībām, ko viņš uzņēmies ar otra laulātā piekrišanu.

Tādējādi laulības līguma par visas mantas kopību gadījumā laulātais ir daudz neaizsargātāks pret iespējamajiem otra laulātā kreditoriem, pat salīdzinot ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, jo jebkurā brīdī kreditori var vērst piedziņu pret laulāto mantas kopībā ietilpstošo mantu. **Laulātais atbild ar savu atsevišķo mantu par otra laulātā parādiem gadījumos, kad parādi ir radušies ģimenes un kopīgās mājsaimniecības labā un mantas kopībā ietilpstošās un otra laulātā atsevišķās mantas nepietiek.**

Laulātais atbild tikai ar savu atsevišķo mantu par saistībām, ko viņš noslēdzis tikai uz savu rēķinu vai bez otra laulātā piekrišanas, kā arī par saistībām, ko viņš noslēdzis, aizskarot otram laulātajam piešķirtās tiesības uz mantas kopībā ietilpstošās mantas valdījumu. Tomēr piedziņa var tikt vēsta arī pret mantas kopībā ietilpstošo mantu un otra laulātā atsevišķo mantu, ja mantas kopībā ietilpstošā manta ir guvusi labumu no šīm laulātā saistībām.

Ar laulības līgumu noteiktā laulāto mantas kopība izbeidzas:

1. Kad viens laulātais mirst.

2. Kad laulība šķirta vai atzīta par neesošu.
3. Kad vienu laulāto atzīst par maksātnespējīgu.
4. Pēc laulāto vienošanās par mantas kopības izbeigšanu.

Tāpat, ja nav citas iespējas izbeigt laulības līgumu, jebkurš no laulātajiem var prasīt tiesā tā izbeigšanu, ja šāda prasība ir pamatota.

Laulāto mantas kopība ir izbeigta no brīža, kad viens no laulātajiem ir miris vai mantisko attiecību reģistrā par mantas kopības izbeigšanu izdarīts ieraksts.

Kad laulāto mantas kopība izbeidzas, tad tajā ietilpstošā manta ir sadalāma atbilstoši laulības līgumā noteiktajam. Ja laulības līgums nenosaka mantas sadalījumu, tad manta pēc visu uz tās gulstošo parādu nolīdzināšanas ir sadalāma starp laulātajiem uz pusēm. Ja mantas kopība ir izbeigusies ar viena laulātā nāvi, tad pēc visu parādu nolīdzināšanas puse mantas kopībā ietilpstošās mantas paliek pārdzīvojušajam laulātajam, bet otra puse mirušā laulātā mantiniekiem, ja laulības līgumā nav noteikts citādi.

Ja, laulībai pastāvot, izbeidzas laulāto mantas šķirtība vai kopība, tad no attiecīgā brīža starp laulātajiem pastāv likumiskās mantiskās attiecības.

Laulātajam likumdevējs ir piešķīris īpašu statusu arī **mantojuma tiesībās**. Atbilstoši Civillikumam „[m]antojums ir kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības un saistības, kas mirušam vai par mirušu izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā”⁸.

Mantot var pēc līguma, testamenta vai likuma, šādā pat secībā.

Pēc līguma un testamenta var mantot jebkura fiziska un juridiska persona, kura vispār ir tiesīga iegūt mantu, ja tai ir atstāts mantojums ar mantojuma līgumu vai testamentu, mantotspēja tai ir mantojuma atklāšanās dienā un turpinās līdz mantojuma pieņemšanai.

Tātad arī pārdzīvojušais laulātais var mantot pēc mantojuma līguma vai testamenta. Tas ir būtiski, jo pēc mantojuma līguma vai testamenta pārdzīvojušajam laulātajam ir iespēja mantot vairāk no mirušā laulātā, kā viņš mantotu pēc likuma.

Ja mirušais laulātais nav ne noslēdzis mantojuma līgumu, ne atstājis testamentu, tad mantojums tiek sadalīts pēc likuma. Civillikums nosaka, ka **mantot pēc likuma** var laulātais, radinieki (šeit ietilpst arī bērni, vecāki, brāļi un māsas), adoptētie (atbilstoši Civillikumam adoptētajam attiecībā pret adoptētāju un viņa radiniekiem ir laulībā

⁸Civillikuma 382.pants

dzimuša bērna tiesiskais stāvoklis).Pārdzīvojušais laulātais manto no mirušā neatkarīgi no tā, kāds mantisko attiecību veids pastāvējis starp laulātajiem laulības laikā.

Likumdevējs ir ņēmis vērā, ka starp laulātajiem pastāv īpašas attiecības, tādēļ arī mantošanas tiesībās laulātajam ir piešķirts īpašs stāvoklis attiecībā pret pārējiem mantiniekiem. Ja mirušajam laulātajam nepaliek ne lejupējo, ne adoptēto, vai ja tie atkrīt, tad pārdzīvojušais laulātais manto pusi no mantojuma un bez tā arī dzīvokļa iekārtu. Ar dzīvokļa iekārtu ir jāsaprot laulāto dzīvesvietas iekārtojums, kurš nepieciešams ikdienas dzīvošanai (piemēram, virtuves iekārta, gulta, skapis u.c.). Dzīvokļa iekārtā nav ieskaitāmas greznumlietas - piemēram, gleznas.Ja mirušajam laulātajam ir bērni (vai arī to lejupējie, ja bērni ir miruši) vai arī adoptētie, un vēlmi mantot izteikuši mazāk par četriem bērniem, tad pārdzīvojušais laulātais manto vienlīdzīgās daļās ar bērniem, bet ja vēlmi mantot izteikuši četri vai vairāk bērni, tad pārdzīvojušais laulātais manto vienu ceturto daļu no mantojuma.

Pat, ja mirušais laulātais ar mantojuma līgumu vai testamentu visu savu mantojumu ir atstājis citai personai, pārdzīvojušajam laulātajam ir tiesība uz mantojuma neatņemamo daļu - pusi no tās mantojuma daļas vērtības, kādu laulātais mantotu pēc likuma. Neatņemamo daļu aprēķina no mirušā laulātā mantas, atskaitot visus viņa parādus. Tādējādi likumdevējs ir garantējis laulātajiem, ka ņemot vērā viņu īpašo savstarpējo statusu, viņi saņems vismaz kādu daļu no mirušā laulātā mantas. Jāņem gan vērā, ka pārdzīvojušajam laulātajam ir tikai prasījuma tiesība uz neatņemamās daļas izdošanu naudā, nevis daļu no mantojuma. Tādēļ pārdzīvojušais laulātais nevar prasīt, piemēram, domājamo daļu no mirušā laulātā mājas vai daļu no gleznu kolekcijas, bet tikai attiecīgās mantojuma daļas vērtības kompensāciju naudā. Ja mantojuma atklāšanās brīdī laulība ir šķirta, tad laulātie viens no otra pēc likuma neko nemanto.

Laulātie un bērni

Laulības neatņemama sastāvdaļa parasti ir bērni. Tomēr bērns nozīmē arī papildus atbildību un pienākumus.

Pēc bērna piedzimšanas, viņa dzimšanas fakts ir jāreģistrē. Vecākiem ir pienākums reģistrēt bērna dzimšanas faktu mēneša laikā pēc bērna piedzimšanas. Bērna piedzimšanas faktu reģistrē jebkurā dzimtsarakstu nodaļā. Bērna vārdu un uzvārdu (ja vecākiem tie ir atšķirīgi) izvēlas bērna vecāki kopīgi, bet, ja viņi par to nevar vienoties, lēmumu pieņem bāriņtiesa. Bērna uzvārdu nosaka pēc vecāku uzvārda. Ja vecākiem ir dažādi uzvārdi, bērnam, saskaņā ar vecāku vienošanos, dod tēva vai mātes uzvārdu. Bērnam vārdu izvēlas abi vecāki kopīgi, bet tam ir jāatbilst latviešu valodas normām. Tas nevar būt citas personas aizskarošs vai nepiedienīgs. Ja vecāki nespēj vienoties par bērna vārdu vai uzvārdu, izvēli izdara bāriņtiesa. Tādējādi jebkuram no vecākiem ir iespēja strīda par bērna vārda vai uzvārda izvēles gadījumā vērsties bāriņtiesā pēc palīdzības. Reģistrējot bērna dzimšanas faktu, protams, tiek norādīts, kas ir viņa vecāki. Māte - sieviete, kas bērnu dzemdēja, ir ierakstāma dzimšanas reģistrā kā bērna māte.

Ja bērna piedzimšanas brīdī māte ir noslēgusi laulību, tad kā bērna tēvu ieraksta bērna mātes vīru. Ja mātes laulība ir šķirta ne vairāk kā 306 dienas pirms bērna piedzimšanas, kā bērna tēvu ieraksta šo bērna mātes šķirto vīru.

Ja bērna māte ir laulībā vai šķīrusi laulību mazāk kā 306 dienas pirms bērna piedzimšanas, bet bērna bioloģiskais tēvs ir cits vīrietis, tad bērna mātei, bērna mātes vīram vai bijušajam vīram un bērna bioloģiskajam tēvam dzimtsarakstu nodaļā ir jāiesniedz kopīgu paternitātes atzīšanas iesniegumu ar lūgumu par bērna tēvu dzimšanas reģistrā ierakstīt bērna bioloģisko tēvu, nevis bērna mātes vīru vai bijušo vīru. Ja bērna māte nav laulībā, tad bērna tēvu neieraksta vispār vai ieraksta vīrieti, kas dzimtsarakstu nodaļā ir iesniedzis kopā ar bērna māti parakstītu paternitātes atzīšanas iesniegumu, ar kuru vīrietis atzīst, ka ir bērna tēvs.

Pēc dzimšanas fakta reģistrācijas, dzimtsarakstu nodaļas amatpersona vai darbinieks izsniedz dzimšanas apliecību.

Bērns kopš piedzimšanas līdz savai pilngadībai ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu attiecībās ar trešajām personām. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu.

Ja vecāki dzīvo kopā, tad viņi aizgādību īsteno kopīgi. Arī tad, ja vecāki dzīvo šķirti, viņi turpina īstenot kopīgu aizgādību, kopīgi pieņemot lēmumus jautājumos, kas var

ietekmēt bērna attīstību. Bet šajā gadījumā ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, kurš dzīvo kopā ar bērnu. Vecāku kopīga aizgādība pār bērnu izbeidzas tikai, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. Ja starp vecākiem rodas strīds par aizgādības tiesībām pār bērnu, tas izšķirams, ņemot vērā bērna intereses un noskaidrojot bērna viedokli, ja vien viņš pats spēj to formulēt. Abu vecāku **pienākums** ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz abiem vecākiem neatkarīgi no tā, vai viņi aizgādību īsteno kopīgi, vai viens no vecākiem īsteno atsevišķu aizgādību.

Vecākiem ir pienākums uzturēt bērnu līdz brīdim, kad bērns pats var sevi apgādāt. Pienākums gādāt par bērna uzturēšanu neizbeidzas, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem.

Katram vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem. **Tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.**

Jebkurai personai ir pienākums atturēties no tādām darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem.

Vecākiem nav jābaidās likt bērnam mājās strādāt, ja uzliktie darbi ir kopīgās mājsaimniecības vajadzībām un ir samērīgi ar bērna spējām, jo atbilstoši Civillikumam, kamēr vecāki uztur bērnu, bērnam mājās ir jāveic vecāku uzliktie darbi, bez tiesībām prasīt par to atlīdzību. Mājas darbu veikšana audzina bērnu par sabiedrībai derīgu personu, kas arī ir viens no vecāku pienākumiem.

Ja starp vecākiem un bērniem rodas domstarpības, tās ir iespējams risināt ar bāriņtiesas palīdzību.

Tāpat jāņem vērā, ka nākotnē, kad bērns pats sevi varēs uzturēt, bet jūs sevi vairs nevarēsiet uzturēt, bērnam būs pienākums uzturēt jūs, ja vien šajā brīdī jūs apzinīgi izpildīsiet savus pienākumus pret bērnu.

Mūsdienās nav nekas neparasts, ka **personai ir kopīgi bērni ar vairākiem partneriem**. Šādā situācijā ir jāņem vērā, ka laulība ir jāskata atrauti no vecāku un bērnu attiecībām. Ja vienam no laulājamajiem ir bērns ar citu partneri, pēc laulībām tas nekļūst par otra laulātā bērnu. Proti, **likums** neuzliek laulātajam pienākumu rūpēties par otra laulātā bērnu, viņi nevar viens no otra mantot pēc likuma, kā arī bērnam nav jārūpējas par sava vecāka laulāto.

Sadzīvē tomēr visiem vajadzētu atcerēties, ka gan laulātais, gan tā bērni ir viena ģimene, tādēļ laulība nebūtu jāuztver tikai kā juridisks institūts un pret laulātā atsevišķajiem bērniem būtu jāizturas ar tādu pašu mīlestību un rūpību, kā pret saviem paša bērniem.

Ja laulātie dzīvo nedalītā saimniecībā ar viena laulātā atsevišķu bērnu, īpaši, ja viņš vēl ir nepilngadīgs, laulātie var apsvērt iespēju, ka laulātais adoptē otra laulāto atsevišķo bērnu, ja tas ir bērna interesēs.

Bērna adopcijai ir nepieciešams bāriņtiesas lēmums, ka adopcija ir bērna interesēs. Bāriņtiesa, pieņemot lēmumu, noskaidro adoptējamā viedokli, ja vien viņš pats spēj to formulēt, kā arī ņem vērā ziņas par adoptētāju, tai skaitā viņa personību, reliģisko pārliecību, ja tāda ir, mantisko stāvokli, sadzīves apstākļiem, spēju izaudzināt bērnu, kā arī ziņas par adoptējamo, tai skaitā viņa personību, reliģisko pārliecību, ja tāda ir, veselību, priekštečiem.

Kad bāriņtiesa ir devusi piekrišanu adopcijai, tā vēl ir jāapstiprina tiesai. Adopcija uzskatāma par notikušu, tiklīdz to apstiprina tiesa. Pēc adopcijas viena laulātā atsevišķais bērns juridiski ir uzskatāms par abu laulāto kopīgu bērnu, ar visām no tā izrietošajām sekām (aizgādības pienākums un tiesība). Civillikums vienlaikus arī paredz gadījumus, kad personai nav atļauts kļūt par adoptētāju, proti, par adoptētāju nedrīkst būt persona:

1. Kura sodīta par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, - neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
2. Kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, - neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.
3. Kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas to nekārtīgas pildīšanas dēļ.
4. Kurai atņemts audžuģimenes vai viesģimenes statuss, jo tā nav pildījusi attiecīgos pienākumus atbilstoši bērna interesēm.
5. Kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības.
6. Kurai tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu.

Laulības šķiršana

Ja laulība ir izirusi, proti, starp laulātajiem vairs nepastāv laulāto attiecības un nav pamata uzskatīt, ka tādas varētu tikt atjaunotas, laulātie var izlemt **šķirt laulību**. Šķirot laulību, tāpat kā to noslēdzot, ir jāievēro zināma procedūra.

Laulību var šķirt tiesa vai zvērināts notārs.

Laulību var šķirt tikai tādā gadījumā, ja ir izlemti jautājumi par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali - laulātie ir par to vienojušies, vai arī tiesa šos jautājumus izlemj reizē ar laulības šķiršanu, ja tas nav izdarīts pirms tam, un par to ir celta prasība tiesā.

Zvērināts notārs var šķirt laulību tikai tādā gadījumā, ja laulātie ir vienojušies par laulības šķiršanu un apliecina, ka laulība ir izirusi un ir vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali.

Lai uzsāktu laulības šķiršanas lietu pie zvērināta notāra, abiem laulātajiem kopīgi ir jādodas pie zvērināta notāra, kur notariāla akta formā tiek sastādīts laulāto iesniegums par vēlmi šķirt laulību.

Ja laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns vai kopīga manta, iesniegumam par laulības šķiršanu pievieno rakstveida vienošanos par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali.

Laulība tiek šķirta ne ātrāk kā 30 dienas no laulības šķiršanas lietas uzsākšanas dienas. Šo 30 dienu laikā jebkuram no laulātajiem ir tiesības vienpusēji atsaukt iesniegumu par laulības šķiršanu. Tādā gadījumā zvērināts notārs izbeidz laulības šķiršanas lietu. Ja atsaukumu iesniedzis viens laulātais, zvērināts notārs informē otru laulāto par atsaukumu un par laulības šķiršanas lietas izbeigšanu. Izbeigta laulības šķiršanas lieta nav atjaunojama, taču tas nav šķērslis jaunam laulības šķiršanas iesniegumam. Ja zvērināts notārs iepriekš minētajā termiņā nav saņēmis laulības šķiršanas atsaukumu, viņš šķir laulību, taisot laulības šķiršanas apliecību.

Ja laulātie nespēj vienoties par laulības šķiršanu, vai ir vienojušies par laulības šķiršanu, bet nespēj vienoties par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem vai kopīgās mantas sadali, tad parasti laulības šķiršana tiek izlemta tiesā kopā ar iepriekš minētajiem jautājumiem.

Tiesa laulību šķir, pamatojoties uz viena laulātā pieteikumu. Tiesa laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem, kopīgās mantas sadali vai attiecīgas prasības nav izšķirtas pirms laulības šķiršanas un netiek celtas kopā ar prasību par laulības šķiršanu.

Tiesa laulību šķir tikai tad, ja laulība ir izirusi (pieņemams, ka laulība ir izirusi, ja laulātie vismaz trīs gadus dzīvo šķirti; laulātie var šķirti dzīvot arī kopīgā dzīvoklī, ja viņiem nav kopīga saimniecība), vai arī tad, ja ir kāds no šādiem apstākļiem:

1. Laulības iziršanas iemesls ir laulātā fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība pret laulāto, kas pieprasa laulības šķiršanu, vai pret viņa bērnu vai laulāto kopīgo bērnu.
2. Viens laulātais piekrīt otra laulātā prasībai šķirt laulību.
3. Viens no laulātajiem uzsācis kopdzīvi ar citu personu un šajā kopdzīvē ir piedzimis bērns vai ir gaidāma bērna piedzimšana.

Lai uzsāktu laulības šķiršanas lietu tiesā, laulātajam jāiesniedz tiesā prasības pieteikums par laulības šķiršanu. Laulības šķiršanas lieta tiek izskatīta piedaloties abām pusēm. Tiesa pēc viena laulātā lūguma katru laulāto var noklausīties atsevišķā tiesas sēdē, ja laulības šķiršana saistīta ar vardarbību pret laulāto, kurš pieprasa laulības šķiršanu, vai pret viņa bērnu vai laulāto kopīgo bērnu. Ja, šķirot laulību, starp laulātajiem ir strīdi par aizgādības noteikšanu pār laulāto kopīgo bērnu, saskarsmes tiesības ar laulāto kopīgo bērnu izmantošanu, uzturlīdzekļiem laulāto kopīgajam bērnam, līdzekļiem laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai, kopīgo ģimenes mājokli un mājsaimniecības vai personiskās lietošanas priekšmetiem, vai laulāto mantas dalīšanu, šie strīdi izspriežami vienlaikus ar laulības šķiršanu. Laulība ir šķirta no dienas, kad tiesas spriedums par laulības šķiršanu stājas likumīgā spēkā.

Šķirot laulību vai pēc laulības šķiršanas, bijušais laulātais var prasīt līdzekļus no otra bijušā laulātā samērā ar viņa mantas stāvokli **iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai**.

Piemēram, ja laulības laikā kopīgās mājsaimniecības vajadzībām iztiku pelnīja vīrs, jo sieva tajā laikā rūpējās par mājsaimniecību, un bijusī laulātā pēc laulības šķiršanas nevar atrast darbu, tad bijušajam laulātajam var uzlikt pienākumu pēc laulības šķiršanas piešķirt bijušajai laulātajai līdzekļus, lai nodrošinātu viņai dzīvi, kas būtu līdzvērtīga tai, kādu viņa dzīvoja laulības laikā (ar to būtu jāsaprot vismaz līdzekļi dzīvokļa īrei un pārtikai, jo jāpievērš uzmanība vārdiem „samērā ar bijušā laulātā mantas stāvokli”). Uzturamais laulātais gan nevar paļauties, ka, ja viņš laulības laikā nestrādāja, tad arī pēc laulības šķiršanas bijušajam laulātajam būs viņš jāuztur, jo Civillikums paredz gadījumus, kad pienākums dot līdzekļus iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai bijušajam laulātajam atkrīt. Viens no tādiem gadījumiem ir, piemēram, fakts, ka bijušais laulātais izvairās iegūt līdzekļus uzturam ar savu darbu. Pārējie gadījumi definēti Civillikuma 81.pantā. Tāpat pie laulības šķiršanas tiesiskajām sekām ir minama laulāto kopīgās mantas sadalīšana un tas, ka arī pēc laulības šķiršanas saglabājas bijušo laulāto pienākums uzturēt kopīgos bērnus.

Neizbēgami, šķirot laulību, tiek risināti arī jautājumi par aizgādību un saskarsmes tiesību ar bērnu. Lai gan šie jautājumi nav tiešā veidā laulības šķiršanas tiesiskās sekas, tomēr lielākoties tie visi tiek risināti tieši tādēļ, ka tiek šķirta laulība.

Neskaidrības un domstarpības kopdzīvē vēlams sākotnēji risināt savstarpējā pārrunu ceļā, nepieciešamības gadījumā strīda izšķiršanai pieaicinot neitrālu trešo personu, kas var būt vienkārši abu laulāto paziņa, vai arī speciālists: attiecību speciālists, mediators, jurists u.c.. Ja tomēr strīdu neizdodas izšķirt pārrunu ceļā, ieteicams vērsties pie jurista - ģimenes tiesību speciālista, lai radušās domstarpības tiktu atrisinātas pēc iespējas īsākā laika periodā un juridiski korekti, tādā veidā partneriem ietaupot laiku un saudzējot nervus.

Lai pietiek zināšanu un prasmju stipras laulības veidošanai!

Ieteicamie avoti tēmu padziļinātai apguvei

Normatīvie akti (visi normatīvie akti pieejami www.likumi.lv:

Likumi

- ♦ Civillikuma pirmā daļa “Ģimenes tiesības” un otrā daļa “Mantojuma tiesības”
- ♦ Notariāta likums
- ♦ Civilprocesa likums
- ♦ Uzturlīdzekļu garantiju fonda likums
- ♦ Bāriņtiesu likums
- ♦ Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likums

Ministru kabineta noteikumi

- ♦ 2002.gada 3.septembra noteikumi Nr.403 “Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība”
- ♦ 2004.gada 2.marta noteikumi Nr.114 “Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju”
- ♦ 2013.gada 15.janvāra noteikumi Nr.37 “Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam”
- ♦ 2013.gada 3.septembra noteikumi Nr.761 “Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistriem”

Interneta resursi

- ♦ LV portāls. Uzzini vienkopus par tēmu: laulības noslēgšana, šķiršana, mantiskās attiecības. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/skaidrojumi/261367-uzzini-vienkopus-par-temu-laulibas-noslegsana-skirsana-mantiskas-attiecibas/>;
- ♦ Tiesu prakse un judikatūra. Pieejams: <http://www.at.gov.lv>;
- ♦ Garīdznieku saraksti. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/pakalpojumi/ministrijas-pakalpojumi-1/garidznieku-saraksti-1>.
- ♦ Notāru saraksts. Pieejams: <http://latvijasnotars.lv/lv/notary/profiles/>.
- ♦ Zvērinātu advokātu saraksts. Pieejams: <http://www.advokatura.lv/?open=advokati>.
- ♦ Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas mājaslapa. Pieejams: <http://www.bti.gov.lv/lat/>.
- ♦ Labklājības ministrijas mājaslapa. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/>.

Metodiskais materiāls pasniedzējam

Laulības institūts, tā nepieciešamība

Ievads

Iepazīšanās, moduļa satura, mērķa, uzdevumu identificēšana, grupas personīgās pieredzes un gaidu diagnostika

Lektors īsi iepazīstina ar sevi, savu nodarbošanos, profesionālo pieredzi, vēlams pastāstīt par savu privāto (personisko) pieredzi ģimenes lietās (vai ir precējies, šķīries, vai ir neregistrētā kopdzīvē, vai ir bērni, u.tml.), lai izveidotos saikne ar grupas dalībniekiem. Lektors uzsver, ka viņa vēlme ir ne tikai monologā stāstīt par laulības tiesisko regulējumu - ģimenes tiesībām, bet rosināt uz aktīvu grupas līdzdarību, veidojot diskusijas, droši jebkurā brīdī uzdodot jautājumus vai izsakot savu viedokli.

Turpinājumā lektors aicina grupas dalībniekus iepazīstināt ar sevi. To var darīt pa pāriem, uzdodot jautājumus - kā abus sauc, kādēļ apmeklē šos kursus. Lai raisītu diskusiju, lektors var uzdot dažādus jautājumus.

Piemēram:

1. Vai kādam ir savs viedoklis par ģimenes tiesībām? Kāds tas ir?
2. Ko vēlas šajā kursā uzzināt?

Lektors iepazīstina ar moduļa saturu, jautājot, vai grupas dalībniekiem ir vēlme, ka kādam no satura izklāsta punktiem tiek pievērsta papildus uzmanība. Lektoram vēlams sev atzīmēt svarīgāko, lai tēmu izklāsta laikā nepieciešamības gadījumā veiktu saturiskus akcentus, atbilstoši dalībnieku iepriekšējai sagatavotībai un specifiskajām mērķauditorijas vajadzībām.

Lekcija

Lektors iepazīstina ar to, kas vispār ir kopdzīve, ka abas - gan dzīvošana kopā bez laulības noslēgšanas, gan laulība - ir kopdzīve, bet tikai vienu no tām aizsargā likumdevējs. Neregistrēta kopdzīve netiek īpaši regulēta, tādēļ partneri nav juridiski aizsargāti partnera nāves vai nelaimes gadījuma situācijā, vai attiecību iziršanas gadījumā. Savukārt tiesības noslēgt laulību ir viena no cilvēku pamattiesībām, un likumdevējs laulātos arī attiecīgi aizsargā. Civillikumā ir speciāls regulējums laulāto aizsardzībai - Civillikuma pirmās daļas "Ģimenes tiesības" pirmā nodaļa - "Laulība". Tādējādi laulātie, salīdzinājumā ar kopdzīves partneriem, var justies daudz drošāk personisko tiesību un mantiskajos jautājumos.

Turpinājumā tiek rosināta viedokļu apmaiņa par ieguvumiem, noslēdzot laulību. Lektors aicina visus kursantus izteikt savu viedokli par lielākajiem ieguvumiem no laulības noslēgšanas un veicina kursantu diskusiju par šo tēmu, uzdodot dažādus precizējošus jautājumus.

Laulības noslēgšana kā jūtu apliecinājums un kā civiltiesisks akts

Lektors jautā kursantiem, kāpēc viņi vēlas slēgt laulību. Pēc īsas diskusijas par šo tēmu lektors pastāsta, ka laulības noslēgšana, pirmkārt, protams, ir jaunas ģimenes nodibināšana, bet no juridiskā viedokļa tā vērtējama arī kā civiltiesisks akts, kurš piešķir partneriem īpašu normatīvajos aktos regulētu statusu - laulātie. Lektors izskaidro, kas ir civilstāvokļa akts - fakts vai notikums personas dzīvē, kas rada, izmaina vai izbeidz ar personas radniecību saistītās ģimenes un citas mantiskās un nemantiskās tiesības un pienākumus. Lektors paskaidro, ka juridiski laulības noslēgšanu var uzskatīt par parastu civiltiesisku līgumu starp divām personām par saistību uzņemšanos vienam pret otru. Lektors uzskatāmi salīdzina, piemēram, sadarbības līgumu pakalpojumu sniegšanā ar laulības līgumu - abiem ir līgumslēdzējpusēs, abi tiek noslēgti uz pušu vienošanās pamata un ar pušu piekrišanu, ko apliecina to paraksti, abiem ir līguma noslēgšanas datums, abos ir definēti pušu pienākumi, tiesības un atbildība, kā arī līguma laušanas kārtība. Lektors var atgādināt, ka senāk vēsturē, piemēram, starp karaļnamiem notika savstarpējas karalisko ģimeņu laulības tikai vadoties no valstu interesēm - laulības bija kā līguma noslēgšana sadarbībai starp konkrētajām valstīm. Lektors pastāsta, ka svinības, kas pavada laulības noslēgšanu - kāzas - ir vēsturiski izveidojies rituāls, ar ko tiek atzīmēta līguma (laulības) noslēgšana.

Laulības juridiskā būtība

Lektors jautā grupas dalībniekiem, kāds viņuprāt ir laulības noslēgšanas mērķis no juridiskā aspekta. Pareizā atbilde uz šo jautājumu ir - kopdzīves partneru aizsardzība. Lektors paskaidro, ka likumdevējs, apzinoties kopdzīves partneru īpašās attiecības un atbalstot laulību, ir Civillikumā noregulējis laulāto attiecības, tādā veidā ekonomiski un sociāli aizsargājot laulātos, ņemot vērā viņu īpašo statusu. Lektors pastāsta, ka attiecības var regulēt arī ar jebkāda cita veida civiltiesiskiem līgumiem (piemēram, testaments, sadarbības līgumi, pakalpojumu līgumi, patapinājuma līgumi, dāvinājuma līgumi, u.c.), un nav obligāti jāslēdz laulība. Tomēr tādā gadījumā būtu jāpiemēro saistību tiesību vispārējais regulējums, kas nav piemērots laulāto attiecībām, tādēļ strīdus gadījumā laulātajam būtu grūti panākt savu tiesību aizsardzību. Ģimenes tiesību regulējumā likumdevējs ir iekļāvis imperatīvas normas, kas aizsargā laulātā tiesības - tiesības uz daļu laulāto kopmantā (šaubu gadījumā jāpieņem, ka jebkura manta, ko laulātais ieguvis laulības laikā, ir laulāto kopmanta, pat, ja tā reģistrēta tikai uz viena laulātā vārda, savukārt, ja personas nav laulībā, tad šaubu gadījumā manta tiks uzskatīta par tā partnera īpašumu, uz kura vārda tā ir reģistrēta), tiesības uz līdzekļiem iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai, u.c.

Diskusija - "plusi", noslēdzot laulību

Mērķis: noskaidrot dalībnieku viedokli par laulības „plusiem”.

Lektors uzsāk diskusiju, dodot grupas dalībniekiem uzdevumu - visiem kopā izdomāt un nosaukt vismaz divus laulības noslēgšanas „plusus”. Dalībnieku nosauktās lietas lektors pieraksta uz tāfeles. Tad, kad saraksts ir izveidots, lektors pievēršas katram no nosauktajiem apgalvojumiem, aicinot pārējos izteikt viedokli par katru no tiem, tā veicinot diskusiju. Ja dalībnieki paši neizsaka savus vērtējumus, lektors min piemērus:

„Plusi”, noslēdzot laulību, - drošība (tiesiskais regulējums), konkrētība (ir konkrēti noteikts attiecību statuss starp partneriem), tiesības (otra laulātā pienākums rūpēties, gādāt).

Diskusijas laikā tiek veidota grupas dalībnieku izpratne par tiesisko aizsardzību, ko dod laulība.

Noslēgumā lektors rosina dalībniekus izteikt savu viedokli un apkopo galvenos secinājumus.

Laulības noslēgšana

Saderināšanās

Lekcija

Lektors pastāsta, ka pati saderināšanās partneriem neuzliek nekādas saistības, ka saderināšanās ir apsolījums doties laulībā, bez pienākuma šo apsolījumu pildīt. Tāpat lektors pastāsta par dāvanu atdošanas pienākumu saderināšanās atcelšanas gadījumā, ja dāvana dāvināta dēļ nodomātās laulības un dāvinātājs to atprasa. Lektors jautā grupas dalībniekiem viņu pieredzi, vai viņi ir dzirdējuši, ka kāds viņu paziņa būtu saskāries ar šādu situāciju, ka jāatdod dāvana, jo saderināšanās atcelta. Ja kāds ar šādu situāciju ir saskāries, lektors palūdz par to pastāstīt sīkāk. Pēc tam lektors pastāsta, ka šādi strīdi Latvijas tiesās nav izplatīti, vai nu tādēļ, ka Latvijā nav pieņemts saderinātajiem dāvināt lielas dāvanas dēļ nodomātajām laulībām, vai arī tādēļ, ka iesaistītās puses šos strīdus izšķir bez vēršanās tiesā. Lektors pastāsta, ka likumdevējs nav noteicis termiņu, kādā pēc saderināšanās ir jānoslēdz laulība, ka pāris var nodzīvot saderinājušies kaut visu mūžu, tā arī nenoslēdzot laulību.

Šķēršļi laulības noslēgšanai

Likumdevējs Civillikumā ir sniedzis izsmeļošu uzskaitījumu ar apstākļiem, kas liedz noslēgt laulību. Lektors pastāsta, ka personas, kurām aizliegts noslēgt laulību, ir:

- 1) Partneri, kuri nav sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu (izņemot, ja viens no partneriem ir sasniedzis astoņpadsmit gadu vecumu, bet otram ir vismaz sešpadsmit gadu un nepilngadīgajam partnerim vecāki, aizbildņi vai bāriņtiesa dod atļauju noslēgt laulību);
- 2) Radinieki taisnā līnijā - piemēram, tēvam ar meitu, brāļiem ar māsām, pusbrāļiem ar pusmāsām;
- 3) Viena dzimuma personas;
- 4) Adoptētājs ar adoptēto;
- 5) Persona, kas jau atrodas laulībā;
- 6) Aizbildnis ar aizbilstamo, līdz aizbildnības attiecību izbeigšanai.

Lektors paskaidro, ka šis uzskaitījums ir izsmeļošs un ka jebkuri citi apstākļi ārpus šī uzskaitījuma nevar būt par šķērslī partneriem noslēgt laulību. Lektors norāda, ka šis uzskaitījums var būt plašāks, ja pāris vēlas slēgt laulību pie garīdznieka, jo tad papildus Civillikumā noteiktajam ir jāvadās arī no attiecīgās konfesijas noteikumiem. Uz jautājumu, kādu konfesiju garīdznieki var laulāt, lektors skaidro, ka ne visu, bet

tikai to, kuras ir norādītas Civillikumā, bet par to sīkāka informācija tiek sniegta nākamajā tēmā. Par katras konfesijas noteikumiem vispareizāk ir jautāt garīdzniekam, pie kura vēlas laulāties.

Laulības faktiska noslēgšana

Tēmas izklāstu lektors sāk ar jautājumu grupas dalībniekiem, vai viņiem ir pilnībā skaidra laulības noslēgšanas procedūra un vai viņiem par to ir kādi jautājumi. Tas ir pamats diskusijas uzsākšanai vai attiecīgās situācijas padziļinātākam izklāstam.

Turpinājumā lektors pastāsta, ka laulību nevar noslēgt uzreiz, tikko tas pārim ienāk prātā, bet to var izdarīt ne ātrāk kā mēnesi pēc pāra iesnieguma par vēlmi noslēgt laulību iesniegšanas dzimtsarakstu nodaļā. Lektors pastāsta, ka tam ir vairāki praktiski apsvērumi.

Pirmkārt, dzimtsarakstu nodaļas pilnvarotajai personai ir jāpārbauda, vai nav šķēršļi laulības noslēgšanai. Dzimtsarakstu nodaļas pilnvarotā persona to dara arī gadījumos, kad laulība tiek noslēgta baznīcā.

Otrkārt, laulības noslēgšana rada paliekošas juridiskas sekas, tādēļ likumdevējs ir devis laiku partneriem apsvērt, vai viņi tiešām vēlas doties laulībā, vai nav nepieciešams sakārtot kādus mantiskos jautājumus vai noslēgt laulības līgumu. Lektors kā piemēru var minēt filmās bieži izspēlētās situācijas ASV pilsētā Lasvegasā, kur tikko iepazīnušās personas var apprecēties nekavējoši, pat tās pašas nakts laikā pēc ballītes. Lektors norāda, ka, lai arī tās ir tikai filmas, tomēr ataino, kas varētu notikt, ja pārim nebūtu laika apdomāties no lēmuma pieņemšanas brīža līdz faktiskajai laulības noslēgšanai.

Lektors norāda, ka steidzamos gadījumos viena mēneša minimālo termiņu var saīsināt.

Attiecībā uz sešu mēnešu maksimālo termiņu lektors pastāsta, ka tas ir likumdevēja noteikts saprātīgs termiņš, kuram beidzoties situācija ar pāri varētu būt mainījusies, tādēļ nepieciešama atkārtota pārbaude, vai pārim nav radušies šķēršļi laulības noslēgšanai.

Turpinājumā lektors pastāsta par laulības noslēgšanas procedūru:

1. Par nepieciešamību iesniegt iesniegumu jebkurā pārim ērtāk sasniedzamā dzimtsarakstu nodaļā un ka to var izdarīt tikai abi laulātie personīgi;
2. Par to, ka salaulāties var ne ātrāk kā mēnesi un ne vēlāk kā sešus mēnešus pēc laulāto iesnieguma par vēlmi noslēgt laulību un citu nepieciešamo dokumentu iesniegšanas dzimtsarakstu nodaļā. Šeit lektors pastāsta, ka sešu mēnešu termiņa nokavējums neliedz iesniegt

jaunu iesniegumu par vēlmi noslēgt laulību. Par to, ka laulātie vienojas ar dzimtsarakstu nodaļas amatpersonu par laulības noslēgšanas laiku un vietu;

3. Par to, ka laulāt var tikai īpaši tam pilnvarotas dzimtsarakstu nodaļas amatpersonas vai garīdznieki, kuriem ir piešķirtas tiesības laulāt, pretējā gadījumā laulība būs uzskatāma par spēkā neesošu. Neatkarīgi no tā, vai pāris vēlas laulāties dzimtsarakstu nodaļā vai pie garīdznieka, iesniegums par vēlmi noslēgt laulību jāiesniedz jebkurā pārim ērtāk sasniedzamā dzimtsarakstu nodaļā, kas, gadījumā, ja pāris vēlas laulāties citā dzimtsarakstu nodaļā, vai pie garīdznieka, izsniedz izziņu, ka nepastāv šķēršļi laulības noslēgšanai. Izziņa ir derīga 6 mēnešus no tās izsniegšanas dienas. No visām konfesijām laulāt var tikai garīdznieks, kurš pārstāv kādu no Civillikumā minētajām astoņām konfesijām - Ev.-luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (judaistu) - ja garīdzniekam ir pilnvaras laulāt attiecīgās konfesijas vārdā;
4. Par to, ka, laulību noslēdzot, laulību ceremonija ar viesiem un svinībām nav obligāta, bet uztverama kā **rituāls ar dažādām tradīcijām**, jo, lai noslēgtu laulību, pietiek ar personu, kurai ir tiesības laulāt, laulājamajiem un obligāti diviem pilngadīgiem lieciniekiem.

Ņemot vērā, ka grupas dalībnieki jau būs veikuši daļu no laulības noslēgšanas procedūras, tādēļ to zinās, šo sadaļu var izvērst sarunas formā, izstāstot tikai būtiskākos aspektus, kuriem ikdienā cilvēki parasti nepievērš uzmanību - kāpēc ir jānogaida mēnesis, kādēļ sešu mēnešu termiņa ierobežojums, ka laulāt var tikai īpaši tam pilnvarotas personas, ka laulāt var ne visu konfesiju garīdznieki, ka laulību ceremonija un svinības pēc tam ir tikai tradīcijās balstīts rituāls, kas nav laulības noslēgšanas procedūras sastāvdaļa. Lektoram īpaši jāuzsver, ka noslēgt laulību var arī bez jebkādām svinībām un viesiem, piedaloties tikai laulājamajiem, vismaz diviem pilngadīgiem lieciniekiem un tam, kurš laulā - dzimtsarakstu nodaļas amatpersonai vai garīdzniekam. Tādējādi laulība noslēgšana sniedz ne tikai drošību no tiesiskā aspekta, bet vienlaikus ir arī lēts process - jāsamaksā tikai valsts nodeva par laulības noslēgšanu - pretēji sabiedrībā valdošajam stereotipam par laulības noslēgšanas dārdzību. Tāpat jāpiemin, ka ir personu grupas, no kurām samaksa par laulības reģistrāciju vispār netiek iekasēta.

Laulības tiesiskās sekas

Laulāto personiskās tiesības

Lekcija

Ievadā lektors pastāsta, ka ar laulības noslēgšanas brīdī uz laulātajiem tiek attiecināts ģimenes tiesību regulējums un ka tas nozīmē, ka no šī brīža laulātie ir īpašā juridiskā statusā savstarpējās attiecībās, salīdzinot ar jebkuru citu trešo personu. Lektors skaidro, ka pirmkārt jau īpašais statuss ir noteikts laulāto personiskajās tiesībās. Grupas dalībniekiem tiek uzdots jautājums, vai viņi zina, ko nozīmē laulāto personiskās tiesības. Atbilde ir, ka pamatā jēdziens *laulāto personiskās tiesības* ir laulāto tiesības un pienākumi, šajās attiecībās laulāto vietu nevar ieņemt trešās personas.

Seko jautājums, vai dalībnieki zina uzskatāmāko laulāto personisko attiecību piemēru. Atbilde ir, ka tās ir laulāto tiesības izvēlēties uzvārdu pēc laulībām. Lektors pastāsta, ka laulātie var izvēlēties paturēt katrs savu pirmslaulības uzvārdu, pāriet viena laulātā pirmslaulības uzvārdā vai apvienot savus uzvārdus (izņemot, ja kādam no laulātajiem jau pirms laulības ir dubults uzvārds). Lektors skaidro, ka gadījumos, ja laulātais ir ārzemnieks, uzvārds tiek atveidots atbilstoši latviešu valodas prasībām - piemēram, uzvārdā nevar būt "y", jo šāds burts nav latviešu alfabētā. Izmantojot piemēru par uzvārdiem, lektors ilustrē laulāto personiskās tiesības - neviena trešā persona nevar iestāties, piemēram, sievas vietā un prasīt sev piešķirt vīra uzvārdu. Lektors min pārējās laulāto personiskajās tiesībās ietilpstošos pienākumus - laulāto pienākumu būt savstarpēji uzticīgiem, kopā dzīvot, vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību.

Lektors pastāsta, ka šie pienākumi ir ne tikai formāli, bet arī praktiski pildāmi, jo pretējā gadījumā otrs laulātais var celt prasību tiesā par laulības šķiršanu (piemēram, neuzticības gadījumā), vai arī par laulātā līdzekļu ieguldīšanu kopīgās mājāsaimniecības vešanai (piemēram, lai laulātais ar savu nopelnīto darba algu apmaksā daļu no dzīvokļa īres maksas un izdevumiem pārtikai).

Laulāto likumiskās mantiskās attiecības

Lektors izklāsta, ka pamatvilcienos laulāto mantisko attiecību regulējums ir diezgan skaidrs, bet tas kļūst sarežģīts, kad kādu apstākļu dēļ laulāto kopīgā manta ir jāsāk dalīt, jo tad pat pēc pirmā skata līdzīgām lietām var būt dažādi rezultāti, jo tiesai ir jāvērtē daudzi un dažādi aspekti.

Laulāto mantiskās attiecības iedala likumiskajās un līgumiskajās un seko laulāto likumisko mantisko attiecību raksturojums.

Lektors izstāsta laulāto kopīgās mantas noteikšanas pamatprincipus:

1. Visa manta, ko laulību laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta;
2. Visa manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības, vai iegūta laulības laikā kā atsevišķa manta, ir laulātā atsevišķa manta;
3. Ja rodas šaubas par to, vai manta ir kopīga vai atsevišķa, tad pieņemams, ka tā ir kopīga un pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās;
4. Ja kāds no laulātajiem apgalvo, ka konkrēta manta ir tā atsevišķs īpašums, tad tam laulātajam, kurš to apgalvo, tas arī ir jāpierāda.

Lektors paskaidro sīkāk, kāda manta ir uzskatāma par laulātā atsevišķu mantu:

1. Manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības vai ko laulātie līgumā noteikuši par atsevišķu mantu;
2. Priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgi viņa patstāvīgā darbā (piemēram, brilles vai apģērbs);
3. Manta, ko viens laulātais ieguvis bez atlīdzības laulības laikā (dāvinājums, mantojums);
4. Laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām;
5. Manta, ar ko atvietota iepriekšējos punktos minētā manta.

Lektors uzsver, ka šis uzskaitījums nav pilnīgs, un praksē var būt iespējami arī vēl citi gadījumi, kad manta ir uzskatāma par viena laulātā atsevišķu mantu. Piemēram, atlīdzība, ko laulātais ir ieguvis par atrastu citai personai piederošu vērtīgu mantu un tās atgriešanu īpašniekam.

Turpinājumā lektors skaidro, ka nekustamos īpašumus nevar atsavināt bez otra laulātā piekrišanas, ja zemesgrāmatā nav norādīts, ka tas ir laulātā atsevišķs īpašums. Lektors pastāsta, ka pēc būtības otra laulātā piekrišana ir nepieciešama arī, piemēram, vecā ledusskapja, kurš nopirkts laulības laikā, pārdošanai, jo pretējā gadījumā otrs laulātais var prasīt zaudējumu atlīdzināšanu, bet praksē tas pamatā tiek attiecināts tieši uz nekustamajiem īpašumiem. Arī, piemēram, Ceļu satiksmes likumā ir noteikts, ja transportlīdzeklis ir laulāto kopīga manta, laulātajam, uz kura vārda transportlīdzeklis reģistrēts, tā atsavināšanas (pārdošanas, dāvinājuma, maiņas) gadījumā rakstveidā jāapliecina, ka otram laulātajam nav pretenziju attiecībā uz transportlīdzekļa atsavināšanu.

Pēc mantas kategorijas - kopīgā vai atsevišķā - skatās no kuras mantas pirmām kārtām tiek segti izdevumi - ja tie ir cēlušies no darījumiem ģimenes vajadzībām, tad izdevumus vispirms sedz no laulāto kopīgās mantas un tikai tad, ja tās nepietiek, tad no laulāto atsevišķās mantas, samērā ar tās apmēru. Piemēram, izdevumi kopīgai

pārtikai. Savukārt, ja kādam no laulātajiem ir saistības, kas ir attiecināmas tikai uz šo laulāto, tad viņš par tām atbild vispirms ar savu atsevišķo mantu un ja tās nepietiek, ar savu daļu laulāto kopīgā mantā. Piemēram, laulātā izdevumi par laulātā īpašumā esoša mantota dzīvokļa kapitālo remontu. Šādā gadījumā otra laulātā atsevišķā manta par pirmā laulātā saistībām neatbild un pret to piedziņu vērst nevar, bet ja piedziņa ir vērsta pret laulāto kopīgo mantu, tad otrs laulātais var prasīt izdalīt viņa daļu no kopīgās mantas un tās atsvabināšanu no piedziņas. Tāpat pārdzīvojušais laulātais var prasīt savas daļas izdalīšanu no kopīgās mantas otra laulātā nāves gadījumā, pretējā gadījumā, piemēram, nekustamais īpašums, kas ir uz mirušā laulātā vārda, viss tiks ieskaitīts mantojuma masā. Mantojuma masā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības un saistības, kas mirušam vai par mirušu izsludinātam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves laikā.

Laulāto līgumiskās mantiskās attiecības

Lektors skaidro, ka laulātajiem ir tiesības atkāpties no laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, noslēdzot laulības līgumu par visas mantas šķirtību vai kopību, un tādā gadījumā laulāto mantiskās attiecības regulē attiecīgais līgums. Lektors paskaidro, ka vēlme noslēgt laulības līgumu neliecina par neuzticēšanos partneru starpā, bet mūsdienās ir plaši izplatīts un pašsaprotams instruments, kā sakārtot pāra attiecības, lai abi laulātie justos gan emocionāli, gan juridiski komfortabli. Tādēļ partneriem nevajadzētu kautrēties uzsākt sarunu par laulības līguma noslēgšanu, ja kāds no partneriem tādu vēlas. Lektors norāda, ka laulības līgumu var noslēgt kā pirms laulības, tā laulības laikā. Lektors pastāsta, ka Civillikums izšķir divu veidu laulības līgumus - par visas mantas šķirtību, vai visas mantas kopību. Tomēr vēl ir iespējams izšķirt arī trešo kategoriju, jo laulības līgumā par visas mantas kopību var uzskaitīt arī mantu, kas pēc laulības līguma noslēgšanas paliek laulātā atsevišķā mantā. Laulības līgumā var paredzēt arī rīkojumus laulātā nāves gadījumam, bet tādā gadījumā, vērtējot attiecīgos rīkojumus, ir jāvadās pēc mantojuma līgumu tiesiskā regulējuma.

Lektors uzdod jautājumu grupas dalībniekiem, vai kādam ir bijusi pieredze ar laulības līgumiem un vai kāds no klātesošajiem pāriem plāno slēgt laulības līgumu. Ja kāds no pāriem plāno slēgt laulības līgumu, tad lektors pajautā, vai pārim ir kādi jautājumi, uz kuriem lekcijas laikā vajadzētu atbildēt. Ja jautājumi ir, lektoram tie jāatzīmē un uz tiem iespēju robežās jāatbild vai arī jālūdz nosūtīt jautājumu uz lektora e-pasta adresi, lai atbildi sniegtu vēlāk.

Turpinājumā tiek skaidroti vispārējie laulības līguma nosacījumi. To var slēgt kā pirms laulības, tā laulības laikā. Laulības līgums obligāti slēdzams notariālā kārtībā, personīgi klātesot vienā laikā abiem laulātajiem, un tos nevar atvietot pilnvarnieki. Lai laulības līgums būtu spēkā pret trešajām personām, tas ir ierakstāms Laulāto

mantisko attiecību reģistrā, bet par nekustamo īpašumu - arī zemesgrāmatā. Pieteikumus ieraksta izdarīšanai reģistrā un zemesgrāmatā jāiesniedz pašiem laulātajiem.

Seko divu veidu laulības līgumu skaidrojums.

Laulības līgums par visas mantas šķirtību

Ja pāris noslēdz laulības līgumu par visas laulāto mantas šķirtību, tad laulātā atsevišķā manta ir gan tā, ko viņš ir ieguvis pirms laulības, gan arī tā, ko viņš iegūst laulības laikā. Būtiski ir tas, ka šādā gadījumā laulātais ar visu savu mantu var brīvi rīkoties, neprasot otra laulātā piekrišanu. Savukārt, lai pārvaldītu, lietotu vai rīkotos ar otra laulātā mantu, obligāti ir jāsaņem tā piekrišana. Ja laulātais pārvalda otra laulātā mantu, tad viņam ir jāatskaitās mantas īpašniekam par mantas pārvaldību, kā arī jāatlīdzina tam zaudējumi, ja tie ir radušies pārvaldītāja rupjas neuzmanības dēļ, pārvaldot otra laulātā mantu. Kā piemēru lektors var minēt sievai piederošu automašīnu, ko ikdienā pārvalda vīrs. Piemēram, ja vīrs, braucot ar sievas automašīnu, ir izraisījis ceļu satiksmes negadījumu un tiek konstatēta vīra rupja neuzmanība, tad vīram ir pienākums sievai atlīdzināt šajā gadījumā radušos zaudējumus no savas atsevišķās mantas.

Tāpat lektors skaidro laulāto ieguldījumu ģimenes kopīgās mājāsaimniecības uzturēšanā - tā kā kopīgās mantas nav, tad laulātie piedalās kopīgās mājāsaimniecības uzturēšanā ar savu atsevišķo mantu samērā ar tās stāvokli.

Tiek norādīts, ka bieži šāds laulības līgums tiek noslēgts, lai pasargātu mantu no otra laulātā kreditoriem, jo, esot laulības līgumam par visas mantas šķirtību, viena laulātā kreditori nevarēs vērst piedziņu, piemēram, pret laulāto māju, kas zemesgrāmatā ir norādīta kā otra laulātā atsevišķa manta, vai jebkuru citu lietu, ko ir iegādāties otrs laulātais.

Laulības līgums par visas mantas kopību

Laulības līguma par visas mantas kopību gadījumā visa manta, kas laulātajiem piederējusi pirms laulības noslēgšanas, kā arī tā, kas iegūta laulības laikā tiek apvienota vienā lielā nedalāmā masā, kura laulības laikā nepieder nevienam laulātajam atsevišķā daļā. Šādā gadījumā laulības līgumā ir arī jānosaka mantas kopības pārvaldības modelis - vīrs, sieva vai abi kopā. Ja mantas kopības valdītājs ir viens no laulātajiem, viņš lieto šo mantu un rīkojas ar to savā vārdā, kā arī viņam ir pienākums segt ģimenes un kopīgās mājāsaimniecības izdevumus. Tomēr arī šādā gadījumā atsavinot, ieķīlājot vai apgrūtinot ar lietu tiesībām mantas kopībā ietilpstošu nekustamo īpašumu, obligāti tiek prasīta otra laulātā piekrišana. Otra laulātā piekrišana vajadzīga arī mantas kopībā ietilpstošas kustamās mantas dāvināšanai, ja šāds dāvinājums pārsniedz parasto, nelielo dāvanu apmēru. Lektors paskaidro, ka „parasta, neliela dāvana” ir vispārīgs apzīmējums un tas, vai attiecīgais

dāvinājums ir pārsniedzis šo apmēru, ir vērtējams katrā gadījumā individuāli. Jo, piemēram, vienā ģimenē ir ierasts dāvināt dāvanas 10 *euro* vērtībā, kamēr citā - 1000 *euro* vērtībā, vai arī, vienā ģimenē ziemassvētkos ir pieņemts apdāvināt tikai ģimenes locekļus, kamēr citā - arī visus kaimiņus.

Lektors pastāsta, ka, slēdzot laulības līgumu par visas mantas kopību, pāris tajā ir tiesīgs uzskaitīt arī mantu, kura arī pēc laulības līguma noslēgšanas paliek laulātā atsevišķa manta. Lektors norāda, ka, laulības līguma par visas mantas kopību gadījumā, laulātais ir daudz neaizsargātāks pret iespējamajiem otra laulātā kreditoriem, pat salīdzinot ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, jo šādā gadījumā ir vairāki Civillikumā uzskaitīti gadījumi, kad viena laulātā kreditori var vērst piedziņu pret visu laulāto mantas kopībā ietilpstošo mantu.

Noslēgumā lektors pastāsta par laulāto līgumisko mantisko attiecību izbeigšanos.

Ar laulības līgumu noteiktā laulāto mantas kopība izbeidzas:

1. Kad viens laulātais mirst.
2. Kad laulība šķirta vai atzīta par neesošu.
3. Kad vienu laulāto atzīst par maksātnespējīgu.
4. Pēc laulāto vienošanās par mantas kopības izbeigšanu.

Lektors norāda, ka jebkurš no laulātajiem var prasīt tiesā laulības līguma izbeigšanu, ja nav citas iespējas to izbeigt un ja šāda prasība ir pamatota.

Lektors norāda, ja, laulībai pastāvot, izbeidzas laulāto mantas šķirtība vai kopība, tad no attiecīgā brīža starp laulātajiem pastāv likumiskās mantiskās attiecības.

Mantojuma tiesības

Lektors paskaidro, ka nāve ir jebkuras personas loģisks dzīves nobeigums un katru no klātesošajiem tā kādreiz piemeklēs - ātrāk vai vēlāk, tādēļ ir loģiski jau laicīgi būt informētam par savām tiesībām pārdzīvojušā laulātā statusā. Lektors norāda, ka ņemot vērā minēto, šajā tēmā ir iekļautas arī mantojuma tiesības.

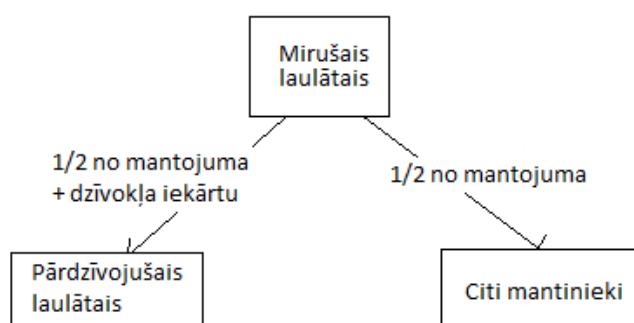
Tiek skaidrots, ka mantojuma tiesību regulējumam attiecībā uz laulāto arī ir ļoti liela nozīme, ņemot vērā, ka bieži dzīves laikā tieši laulātais ir sniedzis vislielāko atbalstu otram laulātajam mantas pavairošanā, ko pēc laulātā nāves ir iespēja kādam mantot. Tādēļ likumdevējs laulāto ir atšķīris kā atsevišķu mantinieku kategoriju, kam ir priekšroka salīdzinājumā ar visiem pārējiem mantiniekiem.

Lektors norāda, ka jebkurā gadījumā mantojuma atstājējs savu gribu var izteikt testamentā vai mantojuma līgumā. Lektors pastāsta, ka līgumiskai mantojuma tiesībai ir priekšroka pret testamentāro, un kā pirmajai, tā otrajai ir priekšroka pret likumisko, bet visi trīs mantojuma tiesību veidi var pastāvēt kopīgi.

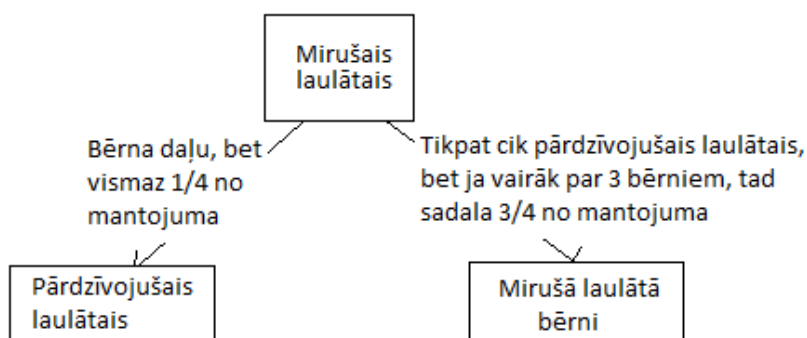
Lektors pastāsta, ka laulātajiem likumdevējs ir nodrošinājis īpašu aizsardzību, Civillikumā garantējot pārdzīvojušajam laulātajam neatņemamo daļu. Tādējādi pat, ja mirušais laulātais visu savu mantu ar testamentu vai mantojuma līgumu ir atstājis citai personai, pārdzīvojušajam laulātajam ir tiesības uz neatņemamo daļu - kompensāciju par pusi no tā, kas viņam pienāktos pēc likuma.

Tiek skaidrots, ka pēc likuma laulātais manto sekojoši:

Ja mirušajam laulātajam nepaliek ne lejupējo, ne adoptēto, vai ja tie atkrīt, tad pārdzīvojušais laulātais manto pusi no mantojuma un bez tā arī dzīvokļa iekārtu;

Ja mirušajam laulātajam ir bērni (vai arī to lejupējie, ja bērni ir miruši) vai arī adoptētie, un vēlmi mantot izteikuši mazāk par četriem bērniem, tad pārdzīvojušais laulātais manto vienlīdzīgās daļās ar bērniem, bet, ja vēlmi mantot izteikuši četri vai vairāk bērni, tad pārdzīvojušais laulātais manto vienu ceturto daļu no mantojuma.

Lektors norāda, ja mantojuma atklāšanās brīdī laulība ir šķirta, tad laulātie viens no otra pēc likuma neko nemanto.

Diskusija - Kādēļ laulātajam ir jābūt tiesībām mantot no otra laulātā?

Diskusijas mērķis ir veidot izpratni par laulāto mantošanas tiesībām un šo tiesību izpratni.

Lektors aicina grupas dalībniekus nosaukt vismaz trīs iemeslus, kādēļ laulātajam ir jābūt tiesībām mantot no otra laulātā. Nosauktos iemeslus lektors pieraksta uz tāfeles un pēc tam aicina dalībniekus izteikties par katru no iemesliem, veidojot diskusiju. Šie iemesli, piemēram, var būt:

1. Laulātais palīdzējis iegūt mantu.
2. Laulātais atbalstījis grūtos brīžos.
3. Laulātajiem bijušas īpašas attiecības, ko viņi apliecinājuši, noslēdzot laulību.
4. Citi tamlīdzīgi iemesli.

Turpinājumā lektors jautā, vai grupas dalībnieku ieskatā likumdevējs ir taisnīgi noregulējis laulāto mantošanas tiesības un viedokļus apkopo. Piemēram, vai tiesiskais regulējums, ka laulātais manto vismaz vienu ceturto daļu, ja vēlmi mantot ir izteikuši četri vai vairāk mirušā laulātā bērni, ir taisnīgs pret mirušā laulātā bērniem.

Noslēgumā lektors apkopo viedokļus un sniedz kopsavilkumu.

Laulātie un bērni

Laulāto kopīgie bērni

Lekcija

Ievadā lektors noskaidro, vai kādam pārim jau ir bērni. Ja kādam no grupas dalībniekiem jau ir bērni, lektors pajautā par pieredzi ar vārda un uzvārda izvēli bērnam - vai daudz bija jāstrīdas ar otro vecāku par vārda un uzvārda izvēli (ja vecākiem bija atšķirīgi uzvārdi). Ja bērni jau ir lielāki daļai pāru, tad lektors sākotnēji aicina izstāstīt savu pieredzi dažiem pāriem un tālāk jau to izvērš sarunas/diskusijas formā, kuras ietvaros visi, kas vēlas, var izstāstīt faktus par vārda un uzvārda izvēli saviem bērniem.

Pēc sarunas/diskusijas lektors norāda, ka turpmākajā lekcijā viņš pastāstīs par vecāku un bērnu attiecībām no juridiskā aspekta.

Noteikti pirmā lieta, ar ko ir jāsaskaras pēc bērniņa piedzimšanas, ir viņa dzimšanas fakta reģistrācija. Lektors norāda, ka atbilstoši Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumam, “[p]ienākums paziņot par bērna piedzimšanu ir bērna tēvam vai mātei”⁹. Bērna dzimšanas faktu reģistrē jebkuras dzimtsarakstu nodaļas amatpersona. Vecākiem ir pienākums paziņot dzimtsarakstu nodaļai par bērna piedzimšanas faktu mēneša laikā pēc bērna piedzimšanas. Bērna uzvārdu nosaka pēc vecāku uzvārda. Ja vecākiem ir dažādi uzvārdi, bērnam, saskaņā ar vecāku vienošanos, dod tēva vai mātes uzvārdu. Bērnam vārdu izvēlas abi vecāki kopīgi, bet tam ir jāatbilst latviešu valodas normām. Tas nevar būt citas personas aizskarošs vai nepiedienīgs. Ja vecāki nespēj vienoties par bērna vārdu vai uzvārdu, lēmumu pieņem bāriņtiesa. Tādējādi jebkuram no vecākiem ir iespēja strīda par bērna vārda vai uzvārda izvēles gadījumā vērsties bāriņtiesā pēc palīdzības. Lektors pastāsta, ka, reģistrējot bērna dzimšanas faktu, protams, tiek norādīts, kas ir viņa vecāki. Lektors norāda, ka ar māti tā kā viss būtu skaidrs - sieviete, kas bērnu dzemdēja, ir ierakstāma dzimšanas reģistrā kā bērna māte.

Ja bērna piedzimšanas brīdī māte ir noslēgusi laulību, tad kā bērna tēv ieraksta bērna mātes vīru. Ja mātes laulība ir šķirta ne vairāk kā 306 dienas pirms bērna piedzimšanas, kā bērna tēvu ieraksta šo bērna mātes šķirto vīru. Ja bērna māte ir laulībā vai šķirusi laulību mazāk kā 306 dienas pirms bērna piedzimšanas, bet bērna bioloģiskais tēvs ir cits vīrietis, tad bērna mātei, bērna mātes vīram vai bijušajam vīram un bērna bioloģiskajam tēvam dzimtsarakstu nodaļā ir jāiesniedz kopīgu paternitātes atzīšanas iesniegumu ar lūgumu par bērna tēvu dzimšanas reģistrā ierakstīt bērna bioloģisko tēvu, nevis bērna mātes vīru vai bijušo vīru;

⁹Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 25.panta pirmā daļa.

Ja bērna māte nav laulībā, tad bērna tēvu neieraksta vispār vai ieraksta vīrieti, kas dzimtsarakstu nodaļā ir iesniedzis kopā ar bērna māti parakstītu paternitātes atzīšanas iesniegumu, ar kuru vīrietis atzīst, ka ir bērna tēvs.

Turpinājumā lektors rosina viedokļu apmaiņu par vārda izvēles nozīmīgumu bērna dzīvē.

Tiek norādīts, ka ir gadījumi, kad personas izvēlas mainīt savu vārdu, aizbildinoties, ka tās ar to nevar sadzīvot. Lektors lūdz kursantus katram nosaukt divus vīriešu un divus sieviešu vārdus, ko viņi noteikti nekad neliktu savam bērnam un pamatot savu viedokli. Pēc uzdevuma izpildes lektors norāda, ka vārda un uzvārda (ja vecāku uzvārdi atšķiras) izvēle bērnam ir ļoti nozīmīgs solis, jo var ietekmēt visu turpmāko bērna dzīvi. Lektors aicina atcerēties, ka vecākiem, izvēloties bērna vārdu, primāri ir jādomā, kas varētu patikt pašam bērnam un tikai pēc tam - kas patīk vecākiem, jo bērnam ar ielikto vārdu būs jāsadzīvo daudz ilgāk, kā viņa vecākiem.

Vecāku tiesības un pienākumi pret bērnu

Tiek uzdots jautājums, vai dalībnieki ir informēti, kādus pienākumus un tiesības attiecībā ar bērnu viņiem ir noteicis likumdevējs. Atkarībā no grupas aktivitātes un atbildēm, par šo jautājumu lektors var izvērst nelielu sarunu - kādiem pienākumiem un tiesībām vecākiem vajadzētu būt attiecībā ar bērnu.

Turpinājumā lektors skaidro, ka vecākiem ir aizgādības tiesības pār bērnu - vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu attiecībā ar trešajām personām. Lektors izskaidro, ka saskaņā ar Civillikumu rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Lektors izskaidro, ka aizgādību vecāki var īstenot kopīgi vai atsevišķi. Tāpat lektors izskaidro, ka ir jāizšķir aizgādība no ikdienas aizgādības:

1. Aizgādība ir iepriekš minētais - vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu attiecībā ar trešajām personām. Vecāki var aizgādību īstenot kopīgi vai atsevišķi. Lektors izstāsta arī, ka kopīgā aizgādība izbeidzas tikai ar vecāku vienošanos vai tiesas spriedumu.
2. Ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Ja nav noteikta atsevišķā aizgādība, lēmumi svarīgākajos jautājumos, kas var ietekmēt bērna attīstību, ir jāpieņem kopīgi ar otru vecāku.

Lektors izstāsta par vecāku pienākumu samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu, neatkarīgi no tā vai bērns dzīvo kopā ar abiem vecākiem, vienu no vecākiem vai nevienu, līdz brīdim, kad bērns pats var sevi apgādāt.

Likumdevējs ir noteicis minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kādu vecākam ir jānodrošina bērnam strīdus gadījumā - katram bērnam no viņa piedzimšanas līdz 7 gadu vecuma

sasniegšanai - 25 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas; katram bērnam no 7 gadu vecuma sasniegšanas līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai - 30 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas¹⁰. Gadījumā, ja vecāks piespīstos uzturlīdzekļus nemaksā, tad daļu šī vecāka vietā maksā Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija, bet jebkurā gadījumā visi neizmaksātie uzturlīdzekļi krājas kā parāds tam vecākam, no kura tie piedzīti.

Tiek skaidrots, ka jebkura vecāka pienākums un tiesības ir uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.

Lektors uzsver, ka jebkurai personai ir pienākums atturēties no tādām darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem, vienlaikus norādot, ka praksē tas bieži netiek ievērots, īpaši no vecāku puses, kas nevar satikt.

Lektors aicina grupas dalībniekus atcerēties šo lekciju, ja nu gadījumā nelaimīgā kārtā kādam no kursantiem sanāk būt situācijā, kurā nevar satikt ar laulāto, un atcerēties, ka bērns nav vainīgs pie vecāku sliktajām attiecībām. Tāpēc jācenšas tomēr ievērot šo likumā noteikto personu pienākumu nekaitēt neviena vecāka attiecībām ar bērnu.

Vecākiem nevajag baidīties likt saviem bērniem strādāt ģimenes kopīgajā mājāsaimniecībā, norādot, ka šāda vecāku tiesība ir minēta Civillikumā. Lektors norāda, ka tas pat ir vecāku pienākums, jo audzina bērnu par sabiedrībai noderīgu personu, par kādu izaudzināt bērnu ir vecāku pienākums.

Noslēgumā lektors norāda, ka visā šajā pienākumu "jūrā" ir arī kāda "labā" ziņa - ja vecāks būs apzinīgi pildījis savu pienākumu pret bērnu, tad bērnam nākotnē būs pienākums uzturēt vecākus, kad viņi paši to vairs nevarēs.

Lektors uzdod grupas dalībniekiem jautājumu, cik daudz, viņuprāt, vecāki var likt bērnam strādāt ģimenes kopīgajā saimniecībā, lai tas nebūtu uzskatāms par pārkāpumu, kā arī, vai vecāki var bērnam, piemēram, likt iet palīdzēt kaimiņiem vai radniekiem, un kādas sekas būtu, ja starp vecākiem un bērniem šajos jautājumos rastos strīds. Lektors vērš uzmanību uz to, ka šādos gadījumos gan vecāki, gan bērni var vērsties vietējā bāriņtiesā, lai tā palīdzētu risināt šādus jautājumus.

Laulātā atsevišķie bērni

Grupas dalībniekiem tiek uzdots jautājums, vai kādam pārim ir situācija, ka vienam no partneriem jau ir bērns no cita partnera. Pozitīvas atbildes gadījumā lektors pajautā, kādas veidojas attiecības starp bērnu un jauno partneri, bet negatīvas

¹⁰ 2013.gada 15.janvāra noteikumi Nr.37 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam" 2.punkts.

atbildes gadījumā - kā kursantiem liekas, kādām attiecībām juridiski būtu jāveidojas starp bērnu un jauno partneri, šādā veidā raisot diskusiju grupā.

Turpinājumā tiek skaidrots, ka ir jānošķir laulāto un vecāku attiecības. Tas, ka personas salaulājas, nenozīmē, ka laulātā bērns kļūst par otra laulātā bērnu. No juridiskā viedokļa laulātajam nav pienākums rūpēties par otra laulātā bērnu, starp viņiem neveidojas mantojuma attiecības, un viena laulātā bērnam nav pienākums rūpēties par sava vecāka laulāto. Lektors norāda, ka sadzīvē tomēr visiem vajadzētu atcerēties, ka gan laulātais, gan tā bērni ir viena ģimene, tādēļ laulība nebūtu jāuztver tikai kā juridisks institūts un pret laulātā atsevišķajiem bērniem būtu jāizturas ar tādu pašu mīlestību un rūpību, kā pret saviem pašā bērniem.

Adopcija

Ievadā tiek noskaidrots, vai grupas dalībniekiem kādreiz ir bijusi saskarsme ar adopcijas lietām. Lektors, uzdodot šo jautājumu, rosina īsu viedokļu apmaiņu par šo tēmu.

Turpinājumā lektors iepazīstina ar bērnu adopcijas iespējām - ka šo jautājumu vērts apsvērt, piemēram, gadījumos, ja vienam no partneriem ir atsevišķs bērns, ar ko otram partnerim ir izveidojušās faktiskas vecāka un bērna attiecības. Lektors norāda, ka šis ir tikai viens no gadījumiem, kad adoptēt bērnu, bet tādu ir ļoti daudz, jo ikvienam bērna ir vēlama ģimene ar abiem vecākiem.

Lektors pastāsta par adopcijas procedūru, uzsverot, ka visa sākums ir konsultācija bāriņtiesā, kas pārim vēl neuzliek nekādus pienākumus. Šīs pirmās sarunas laikā pāris iegūst informāciju, kā rīkoties, lai adoptētu bērnu, tādā veidā iegūstot vispusīgu informāciju un pārliecību, ka ir izdarīta pareizā izvēle. Lektors paskaidro, ka pēc bērna adoptēšanas juridiski starp adoptētāju un adoptēto iestājas īstas vecāka un bērna attiecības (t.sk. visi no tā izrietošie pienākumi un tiesības), pat neskatoties uz to, ja bērns, piemēram, ir adoptēts tikai pusaudža vecumā. Lektors paskaidro, ka ar īstām vecāka un bērna attiecībām šajā gadījumā jāsaprot visas personiskās un mantiskās attiecības, ieskaitot uzturēšanas pienākumu un mantojuma tiesības.

Lektors norāda, ka Civillikums nosaka konkrētus gadījumus, kad ir aizliegts kļūt par adoptētāju. Šāds aizliegums ir personai:

1. Kura sodīta par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.
2. Kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.
3. Kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas to nekārtīgas pildīšanas dēļ.

4. Kurai atņemts audžuģimenes vai viesģimenes statuss, jo tā nav pildījusi attiecīgos pienākumus atbilstoši bērna interesēm.
5. Kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības.
6. Kurai tiesa ir piemērojusi Krimināllikumā noteiktos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus par nepieskaitāmības stāvoklī izdarītu Krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu.

Laulības šķiršana

Laulības šķiršanas procedūra

Lekcija

Ievadā lektors novēl pāriem dzīvot laimīgi kopā līdz mūža galam, bet norāda, ka, ņemot vērā, ka šobrīd ir laulības tiesisko aspektu kurss, tad viņa pienākums ir stāstīt par ne tik patīkamo lietu kā, proti, laulības šķiršana. Lektors norāda, ka visiem laulātajiem šāda situācija dzīvē var gadīties, tādēļ vislabāk ir ticēt, ka ar pašu tas nekad nenotiks, bet būt gatavam šādai iespējai. Lektors pastāsta, ka tieši tāpat kā laulības noslēgšanas gadījumā, arī laulības šķiršanas gadījumā ir likumdevēja noteikta procedūra. Laulību var šķirt tikai tiesa vai zvērināts notārs.

Laulības šķiršana pie notāra

Zvērināts notārs var šķirt laulību tikai tādā gadījumā, ja laulātie ir vienojušies par laulības šķiršanu un apliecina, ka laulība ir izirusi un ir vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali. Lai uzsāktu laulības šķiršanas lietu pie zvērināta notāra, abiem laulātajiem kopīgi ir jādodas pie zvērināta notāra, kur notariāla akta formā tiek sastādīts laulāto iesniegums par vēlmi šķirt laulību. Ja laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns vai kopīga manta, iesniegumam par laulības šķiršanu pievieno rakstveida vienošanos par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali.

Laulība tiek šķirta ne ātrāk kā 30 dienas no laulības šķiršanas lietas uzsākšanas dienas. Šo 30 dienu laikā jebkuram no laulātajiem ir tiesības vienpusēji atsaukt iesniegumu par laulības šķiršanu. Tādā gadījumā zvērināts notārs izbeidz laulības šķiršanas lietu. Ja atsaukumu iesniedzis viens laulātais, zvērināts notārs informē otru laulāto par atsaukumu un par laulības šķiršanas lietas izbeigšanu. Izbeigta laulības šķiršanas lieta nav atjaunojama, taču tas nav šķērslis jaunam laulības šķiršanas iesniegumam. Ja zvērināts notārs iepriekš minētajā termiņā nav saņēmis laulības šķiršanas atsaukumu, viņš šķir laulību, taisot laulības šķiršanas apliecību.

Laulības šķiršana tiesā

Gadījumos, ja laulātie par kādu jautājumu nespēj vienoties, laulību šķir tiesā. Tiesa laulību šķir, pamatojoties uz viena laulātā pieteikumu. Lai uzsāktu laulības šķiršanas lietu tiesā, laulātajam jāiesniedz tiesā prasības pieteikums par laulības šķiršanu. Laulības šķiršanas lieta tiek izskatīta, piedaloties abām pusēm. Tiesa pēc viena laulātā lūguma katru laulāto var noklausīties atsevišķā tiesas sēdē, ja laulības šķiršana saistīta ar vardarbību pret laulāto, kurš pieprasa laulības šķiršanu, vai pret viņa bērnu, vai laulāto kopīgo bērnu. Ja šķirot laulību starp laulātajiem ir strīdi par

aizgādības noteikšanu pār laulāto kopīgo bērnu, saskarsmes tiesības ar laulāto kopīgo bērnu izmantošanu, uzturlīdzekļiem laulāto kopīgajam bērnam, līdzekļiem laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai, kopīgo ģimenes mājokli un mājtsaimniecības vai personiskās lietošanas priekšmetiem, vai laulāto mantas dalīšanu, šie strīdi izspriežami vienlaikus ar laulības šķiršanu. Laulība ir šķirta no dienas, kad tiesas spriedums par laulības šķiršanu stāties likumīgā spēkā. Lektors uzsver, ka tiesa laulību šķir tikai tad, ja laulība ir izirusi. Pieņemams, ka laulība ir izirusi, ja laulātie vismaz trīs gadus dzīvo šķirti. Laulātie var šķirti dzīvot arī kopīgā dzīvoklī, ja viņiem nav kopīga saimniecība. Laulība var tikt šķirtā arī tad, ja ir kāds no šādiem apstākļiem:

1. Laulības iziršanas iemesls ir laulātā fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība pret laulāto, kas pieprasa laulības šķiršanu, vai pret viņa bērnu vai laulāto kopīgo bērnu.
2. Viens laulātais piekrīt otra laulātā prasībai šķirt laulību.
3. Viens no laulātajiem uzsācis kopdzīvi ar citu personu un šajā kopdzīvē ir piedzimis bērns vai ir gaidāma bērna piedzimšana.

Laulības šķiršanas tiesiskās sekas

Tiek akcentēts, ka tiešās laulības šķiršanas tiesiskās sekas ir jautājums par otra laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanu. Lektors paskaidro, ka, piemēram, ja laulības laikā kopīgās mājtsaimniecības vajadzībām iztiku pelnīja vīrs, jo sieva tajā laikā rūpējās par mājtsaimniecību, un bijusi laulātā pēc laulības šķiršanas nevar atrast darbu, tad bijušajam laulātajam var uzlikt pienākumu pēc laulības šķiršanas piešķirt bijušajai laulātajai līdzekļus, lai nodrošinātu viņai dzīvi, kas būtu līdzvērtīga tai, kādu viņa dzīvoja laulības laikā (ar to būtu jāsaprot vismaz līdzekļi dzīvokļa īrei un pārtikai, jo jāpievērš uzmanība vārdiem “samērā ar bijušā laulātā mantas stāvokli”).

Lektors norāda, ka šāda strīda gadījumā jāņem vērā, ka tiesa arī vērtēs līdzekļu prasītāja atbildību par to, ka attiecīgajā brīdī viņš pats sev nevar nopelnīt iztikas līdzekļus. Lektors pastāsta, ka tieši tāpat, šķirot laulību, tiek izlemts arī jautājums par laulāto uzvārdiem - vai atstāt laulībā iegūtos, vai atjaunot pirmslaulību uzvārdus.

Lektors vērš uzmanību arī uz to, ka netieši pie laulības šķiršanas tiesiskajām sekām var pieskaitīt arī jautājumus par laulāto mantas dalīšanu, aizgādību un saskarsmes tiesībām ar bērnu. Lektors norāda arī uz tiesisko regulējumu, kam daudzi cilvēki nepievērš uzmanību - ja laulāto kopdzīve faktiski ir izirusi, bet laulība netiek šķirta, var rasties problēmas, gadījumā, kad sievai jaunās attiecībās piedzimst bērns. Atbilstoši Civillikumam bērnam, kurš piedzimis sievietei laulības laikā vai ne vēlāk kā 306. dienā pēc tam, kad laulība izbeigusies ar vīra nāvi, laulības šķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu, par tēvu uzskatāms bērna mātes vīrs (paternitātes pieņemums). Šādā gadījumā, lai par bērna tēvu tiktu atzīts tā bioloģiskais tēvs, bērna

mātei, tās vīram un bioloģiskajam tēvam jāiesniedz kopīgs iesniegums dzimtsarakstu nodaļā.

Apgūto prasmju pašnovērtējums. Refleksija

Apgūto zināšanu un prasmju pašnovērtējumam

Individuālais darbs

Dalībniekiem tiek izdalīts tests ar 10 jautājumiem (1.pielikums) un aizpildīšanai tiek dotas 5 minūtes. Pēc tam visi kopīgi pārrunā jautājumus un sniegtās atbildes, ja nepieciešams - īsi komentē.

Pareizās atbildes: 1.b; 2.c; 3.a; 4.b; 5.c; 6.c; 7.a; 8.c; 9.b; 10.b.

! Vēlamais pareizo atbilžu skaits, kas lieca par moduļa satura kvalitatīvu izpratni - vismaz 7.

Moduļa mērķa un sasniegto rezultātu izvērtējums

Refleksija

Lektors uzdod jautājumu, vai grupas dalībnieki ir ieguvuši tās zināšanas un izpratni par jautājumiem, kā dēļ nāca uz šī moduļa nodarbībām. Tiek rosināts izteikt gan pozitīvo, gan to, kas nepatika, palika neskaidrs vai bija vispār nesaprotams vai jau sen zināms un tāpēc garlaicīgs. Ja iespējams, jācenšas atbildēt uz visiem grupas dalībnieku uzdotajiem jautājumiem, nepieciešamības gadījumā lūdzot jautājumus nosūtīt uz lektora e-pasta adresi, lai atbildētu pēc atbildes noskaidrošanas. Atsauksmes jāņem vērā un no tām iegūtā informācija jāiestrādā mācību materiālā nākamajām kursu pasniegšanas reizēm.

Moduļa mērķu sasniegšanas rezultāti izvērtējami pēc diviem raksturlielumiem - grupas dalībnieku atsauksmes (2.pielikums) un pareizās atbildes uz testa jautājumiem (1.pielikums). Jo pozitīvākas atsauksmes un vairāk pareizu atbilžu uz testa jautājumiem, jo tuvāk lektors ir bijis moduļa mērķu sasniegšanai.

Tests apgūto zināšanu pašnovērtējumam

Lūdzu atzīmēt pareizo atbildi dotajiem jautājumiem!

1. Kādā termiņā pēc saderināšanās ir jānoslēdz laulība?
 - A. Sešu mēnešu laikā
 - B. Nav noteikts termiņš
 - C. Divu gadu laikā
2. Kas ir tiesīgs salaulāt?
 - A. Tam pilnvarota dzimtsarakstu nodaļas amatpersona un zvērināts notārs
 - B. Tam pilnvarota dzimtsarakstu nodaļas amatpersona un tiesa
 - C. Tam pilnvarota dzimtsarakstu nodaļas amatpersona un garīdznieks
3. Kādas tiesības pamatā regulē laulāto savstarpējās attiecības?
 - A. Ģimenes tiesības
 - B. Administratīvās tiesības
 - C. Nodokļu tiesības
4. Cik konfesiju garīdznieki ir tiesīgi oficiāli salaulāt?
 - A. 6
 - B. 8
 - C. 10
5. Kurš ir pamata normatīvais akts, kurš regulē laulāto attiecības?
 - A. Administratīvā procesa likums
 - B. Komerclikums
 - C. Civillikums
6. Kurā mantinieku šķīrā ir laulātais?
 - A. Pirmajā
 - B. Otrajā
 - C. Nevienā no šķīrām, jo laulātajam ir īpašs statuss
7. Kādi mantisko attiecību veidi var pastāvēt starp laulātajiem?
 - A. Likumiskās un līgumiskās
 - B. Likumiskās un visas mantas šķirtība
 - C. Līgumiskās un visas mantas kopība

8. Cik ilgi vecākiem ir pienākums uzturēt savu bērnu?
- A. Līdz 18 gadu vecumam
 - B. Kamēr bērns dzīvo pie vecāka
 - C. Līdz bērns pats var sevi apgādāt
9. Kam jārisina domstarpības, kas radušās starp vecāku un nepilngadīgo bērnu?
- A. Garīdzniekam
 - B. Bāriņtiesai
 - C. Pilnvarotai dzimtsarakstu nodaļas amatpersonai
10. Kas var izšķirt laulību?
- A. Tam pilnvarota dzimtsarakstu nodaļas amatpersona un tiesa
 - B. Zvērināts notārs un tiesa
 - C. Zvērināts notārs un Civillikumā nosaukto konfesiju garīdznieks

!Vēlamais pareizo atbilžu skaits, kas liecina par moduļa satura kvalitatīvu izpratni - vismaz 7

Aptaujas anketa

Moduļa nosaukums: _____

Pasniedzējs: _____

Lūdzu, izlasiet dotos apgalvojumus un atzīmējiet vienu no piedāvātajām atbildēm, kura visvairāk atbilst Jūsu viedoklim.

1. Mācību procesā bija pietiekami daudz teorētiskā materiāla

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

2. Mācību procesā bija pietiekami daudz praktisko piemēru/praktiskās darbības

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

3. Mācību saturs atbilda manām vajadzībām

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

4. Mācīšanas metodes bija efektīvas, kas ļāva sasniegt labu rezultātu

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

5. Laiks nodarbībās tika izmantots lietderīgi

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

6. Pasniedzējs radīja labvēlīgu mācību atmosfēru

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

7. Saņēmu padomus par papildus iespējām zināšanu un prasmju pilnveidei

Pilnībā piekrītu	Piekrītu	Daļēji piekrītu	Nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu
☐	☐	☐	☐	☐

8. Es ieteiktu šos kursus apmeklēt citiem

☐ Jā, jo _____

☐ Nē, jo _____

Paldies par atbildēm!